

KLINIK DVALETINCEJIDLEJLII LLIO 1938=1989 INOV LMBDLN BILVILNA IKLIJA

Vsebina

Vprašanje (<i>Ksaver Meško</i>)	65
Na tistem tihem domovanju (<i>Lgh.</i>)	66
Na grobove (<i>Fr. Sever</i>)	66
Tonca iz lonca (<i>Joža Lovrenčič</i>)	67
O bogatinu in popotniku (<i>Vladislav Fodor</i> — <i>Iv. Vouk</i>)	70
Na Martinovo (<i>Francè Kunstelj</i>)	73
Mikica Mokica (<i>Rudolf Pečjak</i>)	76
Gospod Bog in štirje bratje (<i>Angel Karalijčev</i> — <i>Fr. Bevč</i>)	80
Sirota Jerica (<i>K. Hafner</i>)	83
Uganke: 1. Šiška, šiška. 2. Stol, stol. 3. Dan in noč. 4. Veverica (<i>M. Jezernik</i>)	85
Dragi sadjarčki (<i>Leop. Paljk</i>)	86
Običaji in navade naše zemlje (<i>B. D.</i>)	89
Spominu naših mož	92
Ptice se selijo (<i>B. Debevec</i>)	93
Iz Vrtčeve skrinjice	95
Uganke (<i>Mara</i>)	96

»Vrtec« izhaja prvi dan v mesecu, osemkrat med šolskim letom in velja z dvema mladinskima knjigama na leto din 22:50, ali 9 mesecev po din 2:50. List izdaja »Slomškova družba« v Ljubljani. Zanj odgovarja Ivan Štrukelj. Glavni in odgovorni urednik France Ločniškar v Ljubljani VII, Goriška 29. Sklep uredništva do 5. dne v mesecu. — Uprava »Vrtca« je v Ljubljani, Kopitarjeva ulica št. 2 (H. Ničman). — Tiska ga Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (K. Čeč).

Ksaver Meško

Vprašanje

Še zrem podobo iz mladosti svoje:
smejoče se oči, mehak obraz,
ni vrezal brazde še nobene čas,
in vedel nisem še za težke boje,
ki kdaj vklesali bodo dolge gube,
dobička pisali račun in zgube
globoko v čelo, lica in srce.

A zdaj oko začudeno mi zre
v obrazu težke, težke te račune,
in kot bi slednji boj mi bil vklesan
čez čelo gube kot razpete strune.
In tiho me vprašuje slednja guba:
Kako zaključil boš življenja dan?
Z dobičkom? Ali bo le huda zguba?

Na tistem tihem domovanju

Kako so te dni oživela naša pokopališča! Sicer navadno tako pusta in prazna in dolgočasna, so okrog Vseh svetih vsa polna življenja. Sicer pa...

Zdi se mi, da se preveč oklepamo besede pokopališče. Zato so ponekod ti kraji tako zapuščeni, da človeka kar zazebe v duši, če jih pogleda. Naša pokopališča bi morala biti ne samo o Vseh svetih, ampak leto in dan kakor cvetoči vrtovi. Ne smrt, tam mora zapladati življenje.

To življenje pa morate pomagati zanesti tja tudi vi, moji mladi prijatelji. Več cvetja na grobove! Najprej na grobove vaših domačih, potem na grobove morebiti tam pokopanih vojakov, nekdanjih borcev za našo domovino, in tujih bojevnikov. Morebiti še na grobove vaših nekdanjih dušnih pastirjev, učiteljev in součencev. Pa tudi na grobove pozabljenih in zapuščenih.

Morda bo kdo pripomnil k tem besedam: »Ah, kaj! Moliti je treba za rajnke, moliti, ne pa rožic saditi!« Veš, kaj ti bom povedal: Če bi bil ti takrat na svetu, ko je živel na zemlji neki Juda Iškarijot, gotovo bi bil tudi ti zapel tisto njegovo priljubljeno: »Zakaj se to olje ni prodalo za tri sto denarjev in se razdalo ubogim?« Kjer je grob hudo zaraščen, tam tudi ni dosti molitve. Če pa ljudje skrbе za grobove, bodo našli tudi dovolj časa za molitev. Grob poraščen, človek pozabljen.

Cvetje na grobovih je živ dokaz ljubezni, ki veže nas zemljane z našimi tam v večnosti. Človek umrje, ljubezen pa živi. Kjer pa se mrtvih prav nič ne spominjajo, tam je z njimi vred tudi ljubezen umrla.

S cvetjem obsejano grobišče nam in vsemu svetu oznanjuje našo vero v posmrtno življenje. Kakor cvetka raste in cvete in rodi seme, tako žive tudi oni, katerim prinašamo na grob cvetja. To molče oznanjujejo naši grobovi.

Marsikje pravijo odrasli, da nimajo časa za oskrbovanje grobov. Čisto mogoče. Ali ne bi vi, otroci, prevzeli tega dela na svoje rame? Z veseljem se poprimite takega opravila in imeli boste z njim in v njem močno zavest, da vršite zares plemenito delo. Pokopališče ne bo dom strahote in grozote, pač pa kraj ljubezni in življenja. Tudi naši grobovi naj svetu oznanjujejo veliko resnico: »Glejte, kako se ljubijo med seboj!«

Lepo oskrbovani grobovi so tudi viden znak srčne omike.

Fr. Sever

Na grobove

Po širnem svetu razkropljeni
nocoj se vračamo domov
in v resne misli zatopljeni
napotimo se sred grobov.

Tu dragi bratec in sestrica
pod rušo že počivata,
tu oče, mati mučenica
plačilo v Bogu uživata.

A komaj cvetje odložimo
in voščimo jim večni mir —
že v mislih brez skrbi hitimo
v svetá vrvenje in prepir . . .

Tonca iz lonca

Nenavadna zgodba iz starih časov.

3.

Črnin je šel za sledjo, koder sta prišla Košana in Bernardek. Vsako toliko se je ustavil in pogledal, kje je gospodinja. Ako je ni videl, je počakal, da se je prikazala na cesti, ali pa ji je tekel naproti, se ji dobrikal, in ko ga je pohvalila, da je priden, je spet tekel pred njo. Tako sta hodila in hodila in prišla do razpotja, ko se je sonce že nagnilo in so rastle sence, da se je videla Gozdulja pred seboj na cesti neznansko velika. Pot na levo je hitela med gorami v stransko dolino, kjer je v temnem gozdu nad vasjo domovala čarovnica s svojim psom, cesta na desno pa je vodila v Srednjo vas.

»Domov greva, Črnin, domov!« je zaklicala psu, ko je videla, da teče po cesti proti Srednji vasi.

Pes je obstal, kakor bi pomišljal, ali naj posluša in se vrne. Pa se ni. Znova se je pognal po cesti, s katere je zavil na stezo in se začel oglašati, kakor bi bil zajcu za petami.

Tedaj se je Gozdulji posvetilo.

»Prav imaš, Črnin, prav! Nič ne greva nocoj domov, v Srednjo vas je treba stopiti. Ti pojdeš za sledjo, jaz pa za teboj in tako prideva v tisto hišo, iz katere je oče peljal sina v šole. Lepše priložnosti bi si ne mogla izbrati, da izvem, kar bi rada. Mati je sama doma. Prosila jo bom za prenočišče in potem se bova menili. Beseda dá besedo in kar na lepem jo speljem, da mi bo vse zaupala. Dober nos imaš, Črnin, a moj tudi dobro voha; hihih!... Če je tisto s košem res Tonca napravil, potem se ni iz moje kočje prav gotovo nikamor drugam zatekel ko k tem ljudem. Dobim ga, dobim, o, in preljube kapljice v obeh stekleničah tudi, če jih ni kradljivi krotež že nemarno porabil po svoji neumni bobovi pameti!«

Tako se je premislila Gozdulja in krenila za psom na cesto proti Srednji vasi in spotoma predla svoj načrt.

Črnin je bil prišel po stezi na ono mesto, kjer se je Tonca spotaknil in padel ter se odrgnil. Nemara je ovohal kako kapljico krvi ali kaj, da je odskočil in bil čez trenutek spet na cesti.

»Hov, hov, hov, ne domov, ne domov!« je zalajal.

»Ne, ne, saj grem s teboj!« mu je odgovorila Gozdulja, ki je štorkljala s palico po cesti in se bližala stezi, katere ne bi niti opazila in bi šla mimo, ako je ne bi nanjo opozoril Črnin.

Pes poslej ni več tekel. Tik pred starko je šel in jo tiho poslušal, ko mu je dopovedovala, da ne bo smel z njo v hišo, kamor je namenjena, ker bo v Srednji vasi navadna beračica, ki ne sme imeti psa, ako hoče, da jo sprejmejo pod streho. In še mu je zabičevala, naj se nič ne kaže ljudem. Ko zagledata prve hiše, naj ostane lepo v grmovju in naj prebije noč, kakor ve in zna. Zjutraj naj pa zalaja, da bo vedela, kje je.

»Si razumel?« je obstala, ko je zagledala prvo hišo, ki je bila Košanova.

Kdaj je ni še razumel? Seveda jo je, a to pot je delal le po svoji pasji pameti. Po sledi je šel prav do Košanove hiše, tam trenutek postal, potem se pa pohuljeno zavlekel v grmovje.

»Aha, zdaj pa ne morem več zgrešiti,« je bila Gozdulja zadovoljna in se vzdihovaje bližala hiši.

Košanka je prav takrat prišla z molznjakom iz hleva.

»Oh, oh, oh, da sem se le privlekla spet do ljudi. Koraka naprej ne bi več mogla. Dober večer, mati! Saj se me usmilite in me vzamete čez noč pod streho? V mestu sem bilà, v mestu, da bi kaj naprosila, a vam povem, da so ljudje tam doli trdi. Več ko imajo, manj dajo, oh, oh, oh. Kmetje so boljši. Čeprav jim grajski toliko vzamejo, vendar ne odganjajo reveža izpred praga. Usmilijo se ga in mu od svoje revščine dajo, kolikor utrpijo... Ne, v mesto pa ne pojdem več, rajši naj me lakota pobere. Oh, oh,

oh, gorje staremu človeku, ki nima svojih in mora od hiše do hiše!...«

Gozdulja je dosegla, kar je hotela. Košanki se je smilila. Povabila jo je v hišo, kjer je sedla za ognjišče, potaknila sama ogenj in se narejeno tresla od mraza ter si grela roke.

»Res je že mraz pritisnil, zlasti pod večer se pozna, da gremo v zimo,« je rekla Košanka, ki je iz molznjaka precejala mleko v skledo. »Le pogrejte se, dokler ne zavrem mleka, ki ga bova jedli s kašo. Opoldne sem je preveč skuhala, pa je ostala, ker sem sama doma.«

»Sama doma? Kaj pa mož in otroci?« se je začudila Gozdulja.

»Mož, otrok in naš mali, o, saj ste jih spotoma gotovo srečali! V mesto so šli. Sina je peljal v šole,« je povedala Košanka, ki ni slutila, kako navaja ženski vodo na mlin.

»Če sta bila tista dva, seveda sem jih srečala. Še kos pogače mi je dal oče, ki ga je spremljal sin. Moram reči, pogača je bilà prav dobra. Take že zdavnaj nisem jedla. Nič ne de, da sem morala čakati nanjo, mi je pa potem toliko bolj teknila. Veste, ko mi je mož hotel dati pogače, je videl, da mu je na lepem zginil koš s hrbta. Ne v nebo ne v zemljo ga ni biló...« je Gozdulja hitela praviti.

Košanka se je zasmejala.

»Nič ne lažem, prav res je biló tako,« je zatrjevala Gozdulja, ki je nalašč razumela Košankin smeh, kakor da ne veruje njenemu pripovedovanju.

»Saj, saj! Naš mali Tonca večkrat tako napravi, da se mu mora človek smejati. Gotovo se je med potjo napravil nevidnega, pa še koš! O, to je čuden otrok, kadar le hoče, se lahko spremeni v nič!...«

»Tonca?« je hlastnila Gozdulja po Košankini besedi kakor pes na mastno kost.

Košanka se je ob Gozduljinem vprašanju kar zdrznila. Iz njenega glasu je čutila, da nekaj ni prav. Žal ji je biló, da je malega sploh omenila, a kaj, ko je bilo njegovo ime izgovorjeno, si ni mogla več pomagati.

»Ali ga niste videli?« je vprašala. »Kako pa ste prišli do pogače?«

»Nič ga nisem videla. Tudi vedela nisem nič o njem. Kar na lepem smo zagledali koš v grivi, o Toncu pa ni biló ne duha ne sluha. Vaš mož

in sin pa mi nista tudi nič povedala. O, to pa mora biti res čuden otrok! Koliko je star, ali bo tudi hodil v šole?» je hotela vedeti beračica.

Medtem je zavrelo mleko in ko sta večerjali, je Košanka povedala, da ne ve, če Tonca ostane v mestu, o njegovi starosti pa je previdno molčala in zaobrnila pogovor na druge stvari. Kako je biló z letino tam na oni strani, kaj je bolj obrodilo, kako se ljudem godi, ko so pod cerkveno gosposko in ne pod graščaki. Gozdujla je odgovarjala, a ni kazala nič več prejšnje živahnosti. Zehala je in se delala zaspano. Od trenutka do trenutka je kar kinknila z glavo in kaj rekla, kar ni imelo ne glave ne repa in se ni prav nič ujemalo s pogovorom.

»Toži se vam,« je rekla Košanka. »Mislila sem, da bi še skupaj zmolili rožni venec, a ker ste tako zdelani, opravite pa sami večerno molitev, ko ležete v čumnati!«

Gozdujla ni marala v čumnato. Da bo za ognjiščem zanjo dobro, samo da je pod streho, je rekla. In da se odpravi, čim se zazori, ker ima še dolgo pot do doma.

Košanka ji ni prigovarjala, samo potaknila je še ogenj, da bi starke ponoči ne zeblo, potem pa ji je voščila lahko noč in odšla v izbo, odkoder je Gozdujla slišala, kako moli. Rožni venec je molila in ko ga je končala, je še dostavljala dolgo vrsto prošenj. Za moža je še molila in za Bernardka, da bi ga sveti Duh razsvetljeval in da bi mu sveta Katarina izprosila um in pravo pamet, da bi se dobro učil, in še Tonca ni pozabila priporočiti njegovemu patronu, ki ima trinajst milosti.

Gozdujla ni bila nič več zaspana. Napeto je poslušala Košanko in ko je slišala, kako priporoča Tonco, so se ji razvlekle ustnice v strupen posmeh in ob žaru ognja so se ji oči kar bliskale. Dovolj je izvedela, nič ji ne bo težko lepega dne s Črninom ugrabiti Tonca, ki se bo gotovo s Košanom vrnil iz mesta. Vseh trinajst milosti njegovega patrona mu ne bo pomagalo, da bi ji še drugič ušel, ko bo v njenih rokah. Če ne bi šlo drugače, bo stopila k Tonu in Poloni in jima povedala, da se Tonca le ni spremenil v polha, da še živi, v Srednjo vas da se je zatekel h Košanovim, kjer ga najdetá. Ako bi ga jima ne hoteli dati, naj stopita na grad, da bo graščak, čeprav je hud, že toliko pravičen in bo razsodil, da morajo otroka vrniti. Ako pa le ostane v mestu? K menihom bi si sama ne upala, s Črninom bi pa ne mogla. Menihi imajo črne šole in njihova hiša je gotovo z vsemi blagoslovi blagoslovljena, da bi se je Črnin že od daleč ognil. Pa naj bi šla Tona in Polona v mesto in tam vse povedala. Menihi bi ju poslušali in bi spoznali, da s Toncem ni vse v redu. Iz črnih bukev bi brali in Tonca bi postal spet to, kar je bil, preden se je na tiho nedeljo oglasil pri Poloni oni popotnik, ki je s svojo besedo hotel tudi njo spreobrniti, a se ni dala... Bob bi postal spet Tonca, čisto navaden bob... A kaj bi bilo z njenimi kapljicami v obeh stekleničicah?... Ne, Tona in Polona ne smeta v mesto. Samo v Srednjo vas

naj prideta! Če bi sama nič ne opravila, potem bi prišla spet še ona s Črninom, ki bi že vedel, kaj je treba napraviti...

Ogenj se je bil pogasil, samo še žerjavica je tlela. Gozduljo je končno res premagal zaspanec in sama ni vedela, kdaj se je ob svojih mislih in ugibanjih zgubila v sen, iz katerega jo je zbudilo praskanje po vratih. Bil je Črnin, ki jo je prišel buditi. Gozdulja je poznala svojega psa in se ni obotavljala. Vstala je izza ognjišča, previdno odmaknila zapah in odprla vrata, pred katerimi jo je čakala njena črna hudoba.

»Aha, dan si zavohal, Črninček, pa ne bi rad, da bi me zbudilo jutranje lajanje bronastih psov, ki jih ne moreš slišati. O, nič se ne boj, saj sodim, da je tako zgodaj, da naju ne bodo motili na poti. Preden se oglasijo, bova že na varnem v svoji koči, kjer ni sledu božjega in se počutiš najbolje, hihih!... Vidiš, če bi me Tonca ne prekanil, bi tudi meni ne biló treba hoditi po hišah, kjer diši po blagoslovljeni vodi. O, zakaj se nisva drugače zmenila, ko si se priklatil k meni! Več stekleničic bi moral prineesti, več! Zdaj jih nè moreš, ker moraš ostati pes, dokler mi je usojeno živeti... Preden pojdeva iz koč v gozdu za vedno, boš pa le moral še nekaj pomagati! Vidiš, tu imajo tistega Tonca, ki je nama ušel in si ga včeraj ovohal na cesti. Spet je naju preslepil. Ni se vrnil v Srednjo vas, v mesto je šel. Gotovo ti je s kapljicami zabrisal sled, da me nisi peljal za njim...«

Črnin je zarenčal, kakor bi hotel potrditi, da res ni biló proti mestu nobene sledi Tončevih stopinj in da ga tudi po zraku na južno stran ni vohal. Ob renčanju, ki ga je Gozdulja razumela, so se splašile na latah pod streho kokoši in začele v zboru prestrašeno kokodakati, da bi oznanile gospodinji nevarnost, ki jim preti.

Gozdulja je samo pogledala Črnina in pri priči je utihnil.

Tudi kokoši so se pomirile, ko sta se oddaljila od hiše in izginila v gošči.

»Da, kaj sem hotela reči?« je povzela Gozdulja, ko sta bila izven nevarnosti in prišla na stezo, ki je vodila skozi gozd mimo votline, v kateri je bil našel Tonca na svojem begu Bernardkovega očeta kot poglavarja roparjev in ga ozdravil. »Da, Tonca mi moraš spraviti spet v roke, če je v tebi še kaj peklenškega!...«

Črnin je zalajal, da je odmevalo od sten in robov, kakor da sta gozd in gora polna samih peklenščkov... (Dalje.)

Vladislav Fodor

O bogatinu in popotniku

Prevedel Iv. Vouk.

V tistih časih so bogatini vsako poletje zahajali na festival¹ v Salzburg in na trgu pred stolno cerkvijo gledali presunljivo igro »Bogatinova smrt«.

*

Nekdo izmed tistih bogatih gospodov je po končanem festivalu sedel v svoj avtomobil ter krenil proti domu. Sam je vodil vozilo.

Poleg njega je sedela njegova žena, za njim pa med nagomilanimi kovčegi njegov vozač. Odpotovali so nekega sončnega jutra ob slavnostnem

¹ Festival je čas slavnostnih iger, ki jih prireja mesto ob poletju na prostem pred stolnico v čast slavnemu skladatelju Mozartu, ki je bil rojen v Salzburgu. (Op. prev.)

pritrkavanju zvonov in ta pesem jih je spremljala do tja, kjer je cesta zavila v gore in od koder niso več videli starodavnega mesta z njegovimi cerkvami, gostilnami, grobovi.

Bogatin je bil dobre volje in srečen. V želodcu obilen zajtrk, na srčni strani nabasana listnica, na levi žena: tudi ona na srčni strani. Drveli so v poletnem soncu. Pisane doline so hitele mimo; zrak je bil prepojen z vonjem temnozelenih smrek, s cestnega roba so pokimavale rumene in vijoličaste cvetice. Tako je potoval bogatin: v soncu. S svojim denarjem, svojo ženo in z vsemi svojimi grehi.

»Gospod prehitro vozi,« je spoštljivo opomnil vozač.

Toda bogatina je brzina opajala. Še krepkeje je pritisnil na ojačevalce in voz je rjoveč požiral daljino. Prispeli so na vrh vzpetine. Pod njimi je izginjala v nedogled kakor puščica ravna cesta. Nobenih ovir. Hura! Še hitreje! Naprej! Stroj se je pogreznil proti dolini kakor orkan in bogatin je pohlepno strmel v beli cestni trak. Spodaj se je hkrati pokazala črna pika. V razdalji nekaj kilometrov je bil človek. Počasi je hodil po sredi ceste.

Bogatin je vključil električno trobljo. Zaman. Popotnik pred njim je nebrizno korakal dalje. Moral je zavreti, sicer bi ga bil povozil. Ozlovoljila ga je ta majhna črna pika sredi ogromne pokrajine, ki ga je zadržala v njegovem prostem poletu. Motor je znižal svoje pesmi glas in voz se je polagoma bližal popotniku. Bogatin ga je hotel ozmerjati, toda glas mu je nenadoma zastal. Človek pred njim je šepal. S skrivljeno nogo in pohabljenimi stopali se je vlekel dalje ob berglah. Njih kretnje so se odražale na mučno gibajočih se ramenih. Bogatina je bilo sram. Počasi je zapeljal veliki voz vstric popotnika in ga ustavil:

»Kam?« — »V Linz.«

»Od kod?« — »Iz Innsbrucka.«

»Peš?« — »Peš.«

»Od kdaj?« — »Tri tedne.«

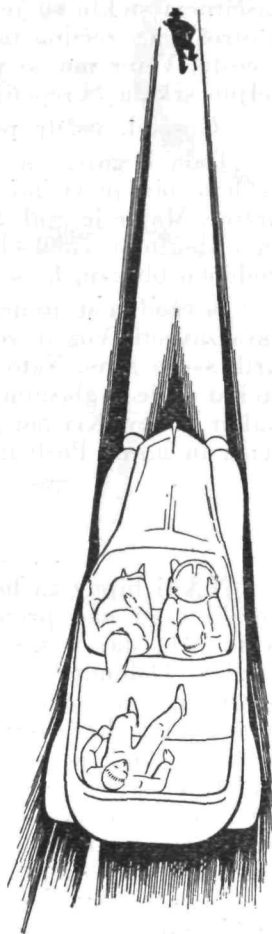
Bogatin je pogledal na bergle, ki so prehodile stotine kilometrov po blatu, v dežju in nevihtah. Pred njim je stal popotnik. Brez pokrivala, prašen, v razcapanem oblačilu. Obličje upadlo, izmučeno: razmršena brada je deloma zakrivala znake trpljenja. Bogatin se je obrnil k vozaču, sedečemu med številnimi kovčegi.

»Dajte mu prostor.«

Popotnik ga je gledal skozi solze in znoj. Oči so mu bile višnjeve. Plavi, nepočesani, znojni lasje so mu viseli čez čelo. Težko je dihal. Z vso težino se je oprl na bergle, ki so se vdrle v cestni prah. Bogatin je od strani pogledal na ženo. V njenih očeh je videl odsev usmiljenja. Pogledal je vozača. Tudi njegov pogled je pritrjeval. Torej se mu ni bilo treba sramovati. Ni bil osamljen v svojem čustvu. Naglo je ponovil:

»Vstopite. Tu je še prostor za vas.«

Popotnikovo obličje je zažarelo. Oči so se mu odprle in zalesketale. Od veselja so mu vzdrtela ramena nad berglami. Nato je kakor čuden

ptič, z eno samo nogo, skočil v avtomobil: še preden bi bogatin utegnil izpremeniti svojo odločitev. Vozač se je še bolj stisnil v svoj kot, da se ne bi dotaknil tistih umazanih cunj.

»Ko pridemo domov, bom ukazal voz razkužiti,« je pomislil bogatin in voz se je premaknil.

Popotnik je dal bergele med noge, naslonil nanje roke in se bolje usedel na udobni sedež.

Strojni voz je požiral daljino. Toda bogatina je obšlo nekaj čudnega pri srcu pod obilno listnico. Čuden občutek, mučen in vendar sladek. Kaj je bilo to? Morda ga je izpreletela toplina dobrote? Ni si znal tega raztolmačiti. Čutil se je lahkega in srečnega.

Strojni voz pa je poskočil naprej, kakor bi se docela sprostil. Na zaščitnem steklu se je odražal popotnikov obraz. Umiril se je. Zaprtih oči, z otroškim, srečnim nasmeškom je užival čudež dobrote, ki ga je dvignila s ceste. Veter mu je polagoma posušil znojno čelo; na pol odprta usta so željno srkala okrepujočo svežino zraka.

»Gospod, vozite počasneje!« je vnovič opomnil vozač.

Toda bogatin ga ni poslušal. Čudovita, velika radost, ki je ni poznal že leta, mu je vedno globlje pronicala v srce, da je občutil silno potrebo brzine. Motor je rjul, toda on je kljub temu slišal ptičke, žvrgoleče v soncu. In v steklu je videl obraz: vedri popotnikov obraz, ki je valoval na steklu, podoben obrazu, ki se je odtisnil na belem Veronikinem prtju.

In zgodila se je nesreča. Prispeli so na ovinek v največjem diru. Ni bilo časa zavreti. Voz je zdrčal in treščil v drog. Bogatin je še slišal presunljiv krik svoje žene. Nato strašen sunek. Vodilo mu je presekalo prsi. Zaščitno steklo se je z glasnim žvenketom raztreščilo na kose in mu prerezalo vrat kakor britev. Kri mu je zalila oči. Strašno je zahropel. Nato ga je zagrnila tema in mraz. Poslednjič se je zganil in umrl.

*

Nekaj hipov za tem se je znašel daleč, med črnimi pečinami, na strmi gorski cesti nad prepadom. Spomnil se je, da je nekoč že videl takšno cesto. Ah, da: v svojem pozemskem življenju, ko se je z avtomobilom vozil v Dolomitih. Bila je ozka, v skalo izsekana cesta; na eni strani ogromna, v nedogled dvigajoča se stena, na drugi prepad brez dna. In tu se je vlekel dalje s poslednjimi močmi. Mučil se je, se boril, toda nikakor ni mogel dalje po strmini. Nogé ga niso več nesle: zgrudil se je na kamen. Padel je na rob ceste z obrazom nad prepadom. Izčrpan, z osteklenelimi očmi od groze je gledal dol. Pod njim vrtinec. Vanj so se iztekale kakor črnilo črne vode. Zdaj pa zdaj se je odkrušila s pobočja kakšna skala in izginila v dno prepada, iz katerega je zažarel rdeč ogenj. V hipu je prepoznal ta prepad v obliki lijaka. Bil je tisti, ki ga je opeval veliki florentinski pesnik². Bil je večni lijak. Lijak brez dna. Črn in rdeč. Spodaj pa jok in stok in škripanje z zobmi.

² Italijanski pesnik Dante iz 13. stoletja se je rodil v Firencah in je napisal znamenito zgodbo v vezani besedi z naslovom »Božanska komedija«. Prvi del tega velikega dela je »Pekel«. Dante nas pelje v pekel, kjer nam razkazuje pogublence in pripoveduje, kaj so zagrešili, da so prišli tja. Ta pekel si je zamislil kot ogromen lijak, ki je navzdol vedno ožji. Čim nižje pridemo v lijak, tem večje grešnike najdemo, prav na dnu, torej v najožjem delu, so najtežji grešniki. Sem je Dante obsodil izdajalce. (Op. prev.)

Z grozo je odvrnil pogled. Krčevito se je oprijel črne skale, da ne bi padel. A prepad ga je vlekel vase nevdržno in tedaj je v svojem obupu pogledal kvišku, pogledal je na cesto, ki se je iz mraka dvigala k svetlobi in se izgubila v čudovitem siju.

Kakor pohojen črv se je skušal povzpeti na cesto. Zaman. Veliki kosi črnega skalovja so padali zviška in se mu bližali kakor hrumeč vihar. Nohti, ki jih je obupno iztegnil, da bi se oprijel skale, niso našli opore, prsti so segali v praznino. Čutil je, da je izgubljen, za večno.

Nenadoma je zaslišal glas troblje: po strmi cesti se je bližal bel avtomobil. Naglo kakor puščica je drvel in že se mu je zdelo, da ga bo neusmiljeno povozil, ko je voznik zavrl. Veliki voz se je polagoma bližal in se ustavil poleg njega.

Bogatin je dvignil glavo. V vozu, pri vodilu, je stal popotnik. Zmagoslaven, z bleščečim pogledom. Mehak, zvoneč glas:

»Od kod?« — »Iz življenja.«

»Kam?« — »V večnost.«

»Peš?« — »Peš.«

»Od kdaj?« — »Od vekov.«

Popotnik se je smehljal in se okrenil k onim v vozu:

»Dajte prostor!«

Nato je pomignil bogatinu:

»Pridi! Še je prostor zate.«

Bogatin je naglo skočil v voz, ki je odbrzel. Nadaljeval je svojo pot k večni luči.

Francè Kunstelj

Na Martinovo

akrat je imel Dolči pet let, ko so prišli črni možje in mu odnesli mamico. Očeta je že vojska vzela in tako je ostal sirota sam na tem božjem svetu. Usmilil se ga je premožen kmet Možina in ga vzela k sebi. »Ob letu dobiš novo obleko,« je dejal, »obutev in kar boš še potreboval.« Od tiste ure je bil Dolči Možinov pastir. Nič hudega mu ni bilo: samo za krave je moral skrbeti, da so bile zmeraj site, pa je bilo vse dobro.

V tistem kraju je še dandanašnji navada, da mora vsak pastir na Martinovo po »martinčke«. To se pravi, da nese ta dan svetemu Martinu vbogajme, da bi svetnik prihodnje leto obvaroval živino boleznim. »Martinčki« so odpustki, ki jih kupujejo pastirji: cukrene Marti-

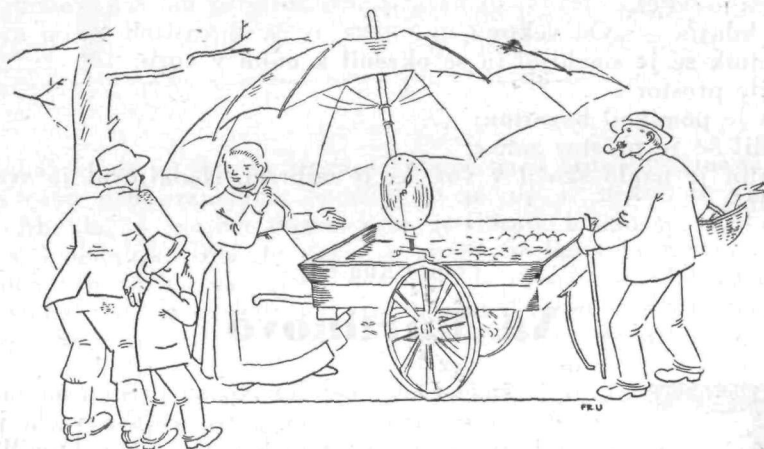
nove račke, gosi, piške, konjičke, punčke s pisanimi okraski, vsa mogoča in nemogoča trobila, piskala, ure, urice in sam Bog vedi, kaj še iztaknejo poželjive oči in srce.

Pozno jesensko sonce je zamrlo. Zadišalo je po snegu. Dolči se je stisnil v veliko kamizolo in pognal domov. Tisti večer je dolgo premišljeval, kako bi začel s pogovorom. Slednjič se je le ojunčil in zastavil: »Čez trinajst dni bo že Martinovo. Šerkančev gre letos k Sv. Martinu, tudi Brlinčkov...« Gospodar je razumel, kaj hoče. Prijazno se je obrnil vanj in mu dejal zadovoljno: »Boš pa še ti šel in za živino pri svetniku molil.«

Prišla je nedelja. V rahlih, razcefranih kosmih je naletaval prvi sneg. Gorski grebeni so bili že močno pobeljeni. Iz vasi se je usula gruča in se glasno spustila v grič. Za njo so korakali starejši in še nekaj žensk. Vse k Sv. Martinu, Martinova nedelja — po »martinčke« gremo!...

Tudi Dolči se je praznje oblekel, si potisnil čez ušesa klobuk in se pomešal med romarje. Hodili so dolgo, pogovor je bil ves prazničen, sveto razigran, ni se pretrgal niti za oddih. Čez hrib in dol se je vila pesem mladih pastirjev, v gozdu je snežilo, v srcih pelo in grelo... Z vseh strani so se zgrinjali v gručah in posamič in se ustavljali pred belo cerkvico, ki je čepela kakor ponižna dekla na holmu pod široko Planino. Iz ozkih lin je zazvonilo. Nato se je praznično potrkavanje razlilo v vas in dolino ter oznanjalo veseli praznik, ki ga je pripravil Gospod vsem, ki ga ljubijo in mu verno služijo.

Dolči je hodil z družino, ki je krenila k stojnicam. Saj je šele prvič vabilo k maši in se ne mudi tako zelo. Veselje je sijalo na slehernem obrazu. Joj, kaj oči vsega ne opazijo! Tam izbira Primčev oča »martinčke« za Ivana in Francko, zraven stojita Dimarjev Žane in Plavčev Tine. Tja

pojdi, Dolči, tja, ga je nekaj vabilo, da se ni in ni mogel ustavljati. Joj, kakšni »martinčki« na oni strani! Debela ženica rdečih lic stoji oblastno pod velikim, rožnato obrobjenim dežnikom in kriči; kriči v šum množice, da gre skozi ušesa: igraj, igraj, samo po dinarčki, sve samo po dinarčki! Okoli ženice se začno zbirati radovedneži. Na visokem, lepo okrašenem stojalu je pritrjeno kolo. Kolo se zavrti, črne številke zaplešejo, slike zamigljajo pred očmi. Dolči rine, rine v gručo, gleda in razmišlja, a ne razume. Nekaj fantinov igra, tista zaripla ženska se umiri in govori paz-

ljivo: šest, deset, petnajst, trideset, petdeset, šestdeset! Konec! Nekdo zavpije: »Tukaj!« in se stegne čez glave. Ženica mu da v roke — uro. Joj, uro je dobil za nekaj dinarjev! — Dolči, ali vidiš? Daj, poskusi še ti, tam so še ure, zlate verižice!...

Nad vasjo zvonijo in vabi k maši. Vse je praznično: cerkev, cesta, ljudje, ves dan. Dolči zre v ženico, ki spet kriči v gručo in vabi za novo igro. Dolči bulji zdaj v ženico, zdaj v ure in zlate verižice. Slednjič ga nekaj zmaga. Dinar, ki ga je tiščal v žepu, vrže na stojalo. Nič ne pomisli, tam visi zlata ura, tvoja bo, Dolči! Dolči nastavi in igra s tremi drugimi. Vse je napeto. Konec. Nič! — Joj, zdaj nič! Pa nastavi še enkrat, poskusi, saj imaš še nekaj dinarjev. Dolči vrže drugič. Spet nič. Še enkrat. Joj, zdaj pa — kaj? Ženska se skloni in mu pomoli nožiček. Še enkrat! mu nekaj prigovarja. Dolči igra, igra... Bron je utihnil. Šum praznične pesmi je polegel in se strnil v cerkev, v božjo hišo.

Iz cerkve so se usuli ljudje, sveta maša je minula. Spet je pozvanjalo v dol in breg. Debeli kosmiči snega so sedali na strehe, cesto in polja, ki so bila že vsa v novi obleki.

»Gremo, Dolči!« ga je prijel šerkančev Matevže za rokav. Dolči se je zganil, kot bi ga nekdo prebudil iz omotice. Kaj neki mu hoče Matevže?

»Kam pa?« se je streznil Dolči in pogledal po ostalih, ki so se preriivali okrog stojnice.

»Kam? Domov! Kaj boš čez noč tu! Mi smo svoje opravili. Pojdimo!« se mu je pridružil še Brinčkov.

Zdaj se je Dolčiju šele zjasnilo v glavi. Vsi so svoje opravili, on — tudi. Lepo, Dolči —!

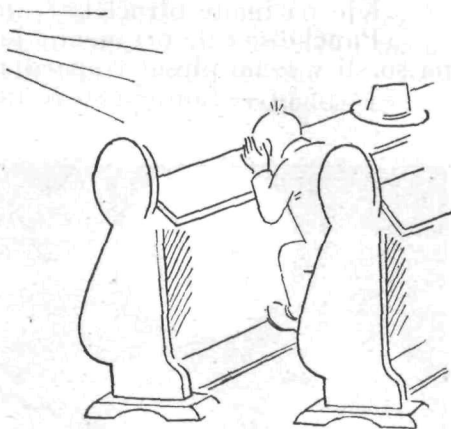
Stal je pred cerkvijo in se zazrl v daljo, ki jo je zastiral padajoči sneg. Kaj je mislil, kam si je tisti hip zaželel?

Ni šel z njimi domov. Stopil je v cerkev in sedel v klopi, kot bi bil izmučen od dolgega potovanja. Obraz si je zakril z dlanmi in se zatopil v otožne misli.

Kaj je storil danes... Na Martinovo, na pastirski praznik — je sveto mašo opustil. Joj, Dolči, kaj si storil, — si je obupno očital v dnu svoje razbolele duše in najrajši bi se na ves glas zjokal v tem svetišču božjem. Sam ni vedel, kaj bi počel. Dolgo je tako čepel v cerkvi. Nikogar ni bilo več notri, le cerkovnik je prišepal iz zakristije proti izhodu. Šel je zvonit poldne.

Dolči bi rad molil, pa ni mogel. Roka mu je bila težka kot svinec, da ni mogel narediti križa kot po navadi. Stopil je iz klopi, segel v žep, da bi nesel vbogajme svetemu Martinu, ki je gledal nanj iznad glavnega oltarja kakor na grešnika. Pa Dolči je segel v prazno. Vse je pobrala tista ženica, vse je zaigral. Moj Bog, kaj bo rekel gospodar, če bo izvedel!

Ves žalosten je stopil Dolči iz cerkve in se spustil v dolino. Tista nedelja mu je ležala na duši kakor velik greh.

Rud. Pečjak

Mikica Mokica

(Dalje.)

7.

Cimum in Mikica sta jo mahnila k mami kresnički. Cimum je korakal spredaj, Mikica pa za njim.

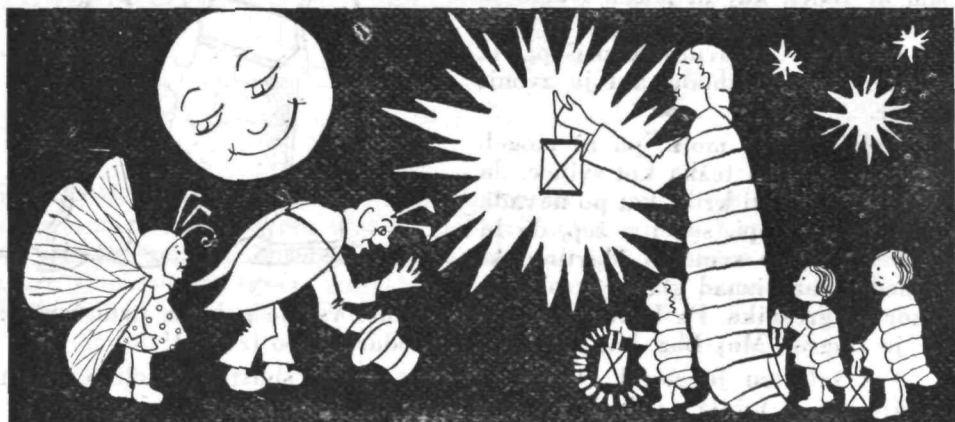
»Pozdravljena kresnička mamica!« jo je nagovoril Cimum in se ji globoko priklonil.

»Hvala vam lepa za tako lepo lučko,« je zašepetala Mikica.

»Kje pa imate otročičke?« jo je vprašal Cimum.

»Punčke so tule pri meni,« je odgovorila mama kresnica, »fantički pa so šli v temo plesat ringaraja, to se pravi potepat...«

»Ju-ju-ju — fantički so že tu,« so se oglasili nežni glaski iz teme.

Mikica se je ozrla kvišku. Kresnički fantki so nad mamico nezrečno lepo plesali. Kakor bi zvezdice lovili.

Nato so popadali vsi trudni k mamici v travico. Koliko so ji imeli povedati.

Mikici je bilo pri srčku hudo. Spomnila se je na svojo mamico.

Svetlinček je pripovedoval mami kresnici, kako se je za šalo rogaču Roginarju za rog obesil in mu po temi svetil. Medinček je zletel zajčku Plašljivčku, ki je spal pod grmom, v uho in mu na vso moč zakričal: ho-hov-hov —. To je Plašljivček skočil pokonci. Najmlajši Žarinček pa je dremajočo veverico Veverinko vščipnil za gobček, da je štrbunknila z veje.

»Ti fantjé pa niso od muh,« je vzkliknil Cimum in od navdušenja splezal na travnato bilko, kjer je še enkrat zapel:

»Ju-juh-juh — —
ti fantje pa niso od muh.«

Sestrice Medinka, Svetlinka in Žarinka so se smejale in božale svojo mamico. Mamica pa je fantke svarila, naj se pazijo, da jih ne bo kak ptič ujel, da jih ne bo kak pajek vzel.

Cimum pa je na travnati bilki pel od samega navdušenja:

»Tudi Cimumi niso od muh —
Vsak Cimum je potepuh —«

Nenadoma pa je utihnil in telebnil, kakor je bil dolg in širok, z bilke na tla.

»Kaj je?« so zavpili kresnički in kresničke.

»Jež Ježon gre,« je na vse grlo zakričal Cimum in kazal s trepalnico ves prestrašen na desno. Tam se je premikal med travo cel hribček. Zdaj je obstal jež Ježon, dvignil glavo in vohal okoli sebe.

»Čakaj, brkec — ti bom že dal ježa Ježona. Jaz sem jež, ne pa Ježon,« se je zadril jež. »Na šivanke vas nataknem vse po vrsti, da boste z mojega hrbta zvezde in lunico gledali.«

Kresnički fantki so zleteli, kresničke punčke in kresnička mama pa niso mogle. Vsi prestrašeni so jim fantki klicali: »Mamica — beži — beži! Temu šivankarju ne moremo do živega — ta bode.«

»Jaz vam bom že dal šivankarja, muhci-suhci,« je zarežal nad fantki kresnički jež.

Junaški Žarinček, najmlajši mamin sinček, se je prvi zaletel v ježa Ježona, toda grozno — nataknil se je na šivanko prav na ježevem hrbtu. Hitela sta ga reševat Svetlinček in Medinček. Naravnost v oči sta se ježu zakadila in ga vščipnila. Jež se je zvil v klobčič, toda — grozno — Medinček se ni rešil. Ostal je ujet v klobčiču. Svetlinček je hitro pograbil Žarinčka in ga potegnil s šivanke.

»Medinček — bratec Medinček,« sta obupno klicala okoli bodečega klobčiča.

Punčke kresničke pa so samo jokale. Junaški Cimbium, ki se je repenčil, da bi kači glavo odtrgal, ni vedel, kaj bi počel. Skril se je v rožico zvončnico.

Mikica pa ni hotela zapustiti mame kresnice. Stekla je k luknjici strička murenčka in ga milo klicala:

»Striček murenček! — Jež Ježon gre. Pusti mene in mamu pa punčke kresničke v luknjico, da se mu skrijemo. Striček murenček!«

Striček murenček je priletel iz luknjice in si mencial oči.

»Kar notri — kar notri — hitro — hitro —. Jež Ježon praviš!« Prijel je Mikico in jo peljal v luknjico. Mama kresnička in hčerke kresničke so šle za njo in svetile. Šli so po gladki luknjici, da je kar drselo, zavili na desno in prišli v hišico strička murenčka. V enem kotu je bila posteljica iz mehke travice, v drugem pa orglice, na katere igra striček murenček, kadar je dobre volje in kadar mu je dolg čas. Na steni je visela njegova suknjica.

Mama kresnica je bila strašno žalostna. Mislila je na najmlajšega sinka Žarinka, ki se je nabodel na ježevo šivanko, mislila na Medinka, ki se je ježu v klobčič ujel. Jokala je. Striček murenček in Mikica sta jo tolažila, pa ni vse nič pomagalo. Njena lučka je tako žalostno svetila.

Kmalu pa se je zaslišal pred luknjico Cimbiumov glas: »Ramcamcam hambrbam — mama kresnica — ježa Ježona se ne bojimo — dajmo, koščice vse mu potrimo!«

Vsi so se mu smejali, še celo mama kresnica, ki so ji od žalosti solze kar naprej tekle iz oči. Saj so videli, kako junaško je bežal v zvončnico. Široko je Cimbium prikorakal v luknjico, za njim pa fantki kresnički. Vsi so vriskali in peli. Tudi Žarinko in Medinko sta prišla in juhuhucala. Žarinko je bil malo ranjen, pa ni bilo nič hudega. Cimbium in Svetlinček sta mu ranico zalizala. Medinček pa je pripovedoval, da se je skrila ježu Ježonu v uho. Tam je na vse pretege kričal: »Jež Ježon! — To ti rečem — to ti pravim: če me ne spustiš, ti bom v glavo zlezel, tam bom pa z lučko ogenjček zakuril. Tako sem rekel, tako sem se drl. Nekajkrat sem ga vščipnil, pa me je spustil. — Juhuhuc — buchubuc — — —«

»Živijo Medinček — junaški mamin sinček,« so mu vsi navdušeno zaklicali.

Striček murenček pa je vzel orglice, sedel na posteljico in zagodel tako lepo, da je še mama kresnička zavriskala. Kresnički in kresničke so plesali, da se je po luknjici kar kadilo. Cimbium je od samega junaštva pri plesu potrkal z nogami ob tla.

Sonce je vzšlo. Radostni jutranji kriki se razlegajo po zlatem sončnem ozračju. Sveti se rosica božja.

»Rožice si nalivajo medek,« je zasrebrnel iz sončnih žarkov tanek glasek.

»Jujujuhuhuc,« je zavrisnila Mikica, vsa polna sonca.

»Huhuc —« ji je nekdo odvrnil.

Mikica je lačna. Metuljček z modro kapico in rdečimi krilci leta od rožice do rožice in pije medek. Vijolični najbolj prijetno diši, trobentični je najslajši, šmarnični pa najboljši. Bog ve, kakšnega ima marjetica? —

Metuljček z modro kapico in rdečimi krilci je zletel na marjetico.

Joj in juj! — Na marjetici se je že čeperil — Cimbium. Grozno se je drl in kričal in mikastil ubogega mravljinčka. Brcal ga je z marjetice in lajal nad njim: »Ramcamcam-hambrbam — to so moji lončki medu — ramcamcam — to so moji sodčki medu. Pri sršenovem stegnu — pri mramorjevem bedru — kdor sem pricipa, ga treščim na tla, da bo videl dva neba, pa sončkov devet in lunic deset — —. Pri strašnem rogaču — kdor sem privesla — — —«

»Cimbium — kaj me nič ne poznaš?« mu je zaklicala Mikica. »Kaj si pa tako hud?«

»Tale suhec — tale puhec mi po lončkih brazda. Tale zelenec — tale pritepenec mi po lončkih žlampa in packa.« —

Mravljinček se je Cimbiumu izmuznil in jo ucvrl z marjetice. Kar kozolčke je preobračal, ko je štrbunknil na tla.

»Ramcamcam-hamhamham. Kdor sem privesla, ga treščim ob tla, da bosta iz njega nastala dva. — Kar odveslaj, kar odšvigljaj!«

Mikica je vsa začudena odletela. Kdo bi si bil mislil, da zna biti Cimbium tako hud. Tale Cimbium. Videla pa je še, kako je tik za njo pribrenčal na Cimbiumovo marjetico velikanski čmrlj, stric Pasanec. Cimbium pa je zacepetal tudi nad njim. Danes je bil pač žolčen. Toda komaj je zakričal svoj ramcamcam, že ga je stric kosmatinec zagrabil s tačko za vrat in ga treščil z marjetice tako, da je videl sončkov devet in lunic deset.

Toda Cimbium ni odnehal. Danes je bil od sile nataknen. Skril se je v travi in vpil na vse grlo, da bo vse čmrlje požrl, pa kar kosmate.

9.

Mikica srka medek, srka in premišljuje, kakšen je marjetični.

»Marjetični bo pa najbolj — — —«

Pa se ni imela časa domisliti, kakšen je, kajti tisti hip se je nekaj ogromnega, zvalilo nanjo, jo potlačilo, stisnilo, da je komaj, komaj še dihala. V trenutku je nastala črna tema.

»Morda se je svet podrl,« je vzdihnila Mikica. »Morda je sodni dan.«

Zdaj se je malo posvetilo, nekaj jo je grabilo, zagrabilo.

Joj — prejoj! —

Strah in groza. Fantek jo je s klobukom ujel.

Pa saj to je Videk — njen bratec. Mikica je od veselja kar zavriskala, čeprav se je tudi Vidka bala, ker je bila metuljček. Saj Videk jo bo spustil, ker je njen bratec. — Jo bo, jo bo — —. Brcala je z nožicami, migala z glavico.

»Kakšen lep metuljček, jestana!« je vzkliknil Videk. »Takega pa še nisem videl. Mamici ga nesem in atku.« Držal jo je tako močno, da jo je vse bolelo. Le z nožicami je še lahko brcala, a krilci ni mogla več ganiti.

Milo je govorila bratcu Vidku: »Bratec Videk — saj jaz sem Mikica Mokica — tvoja sestra in mamina punčka. Bratec Videk, spusti me, da bom zletela. Rožice me kličejo, metuljčki me vabijo. Bratec Videk — kaj me res ne poznaš? — Jaz sem vendar Mikica Mokica, tvoja sestra in punčka naše mame. Leteti moram še po rožicah — igrati se moram še z metuljčki. Spusti me, jaz sem sedaj metuljček in se te bojim. O, kako se te bojim in kako te imam rada.«

Toda metuljčki govorijo tako tiho, da jih ljudje ne slišijo. Videk je ni slišal in ne spoznal.

»Tega metuljčka pa ne spustim. Takega nisem še nikoli videl. To je lep.«

Strahota in grozota. Videk je držal v eni roki šivanko. Prebodel jo bo. Srček ji bo prebodel.

»Videk, Videk — saj te imam tako rada. Mokica te ima strašno rada.« je hlipala Mikica v smrtni grozi. Več ne veš, kako si mi pravljice pripovedoval — tisto o jari kači — pa o zlatem polžku — »Šivanka! — Jo je že nastavil. — Zaskolelo je — zbolelo — —

Mikica je zajokala, nastala je tema. V temi je zaslišala iz daljave sladek, toda neskončno žalosten glas: »Mikica Mokica — moja uboga, uboga punčka — — —«

»Mamica — pomagaj mi — — —«

V tistem trenutku se je Mikica spremenila v čebelico, pričila Vidka in odletela. —

(Dalje.)

Angel Karalijčev

Gospod Bog in štirje bratje

Iz bolgarščine prevedel Francè Bevk.

Štirje bratje so odšli po svetu, da si prislužijo denarja. Ko so hodili, hodili, so srečali nekega starca, ki je bil Gospod Bog v človeški podobi. Pozdravili so ga. Starec jim je odzdravil in jih vprašal:

»Kam, junaki?«

»Za zaslužkom gremo, očka.«

»Ako je tako, vzemite še mene s seboj, da bo večja družba.«

»Hodi z nami,« so rekli bratje in nadaljevali pot.

Hodili so in hodili — in dospeli do nekega studenca. Posedli so kraj vira, da se oddahnejo, se napili hladne vode in se zopet dvignili. Preden so odšli, se je najstarejši brat obrnil proti studencu in vzdihnil:

»O, ko bi Bog ukazal temu studencu, da bi točil vino namésto vode! Postavil bi si tu krčmo, prodajal vince bogatim, a ubogim bi ga dajal zastonj.«

»Naj ti bo,« je gospod Bog dvignil roko in blagoslovil studenec. Tedaj je iz studenca priteklo gosto, črno vino. Najstarejši brat je ostal tam, si postavil krčmo in začel kopičiti denar.

Ostali trije bratje s Starcem pa so šli dalje. Hodili so in hodili — dospeli na ravno polje. Sredi polja so ležale tri visoke gomile, a med gomilami sta stala dva bela topola. Drugi brat se je ozrl po gomilah in rekel:

»O, ko bi Bog tako naredil, da bi se te gomile spremenile v kupe žita, a ta topola v par volov. Preoral bi polje tod okrog, posejal žito, si napolnil shrambe in skrbel za siromake.«

»Naj ti bo,« je Starec drugič dvignil roko in blagoslovil gomile in topola. Ti so se iznenada spremenili v kupe žita in v vole. Drugi brat je ostal tam, si postavil sredi polja hišo in živel pošteno.

Starec in ostala dva brata pa so krenili dalje. Hodili so dolgo ali kratko — dospeli so do turškega pokopališča. Na spomenikih je čepela cela jata vran. Tedaj se je oglasil tretji brat:

»Ali veste, kaj mislim? Da bi Bog naredil čudež in bi se vse te vrane spremenile v čredo ovac. Ta čreda bi bila moja. Napravil bi si ovčarno in ne bi bilo siromaka, ki bi šel mimo, ne da bi ga pogostil.«

Starec je v tretje dvignil roko in blagoslovil.

»Naj ti bo,« je zašepetal in vrane so se spremenile v čredo ovac. Tudi tretji brat je ostal tam, pri čredi, in šel iskat prostor za ovčarno.

Starec in najmlajši brat sta hodila dalje. Dospela sta v neko vas. Poslušnila sta — grmeli so bobniči.

»Pojdiva, da te povedem na svatbo,« je rekel Starec.

»Pojdiva.«

Odšla sta na svatbo. Pravkar so spremljali nevesto od doma. Starec je ustavil svate in jim rekel:

»Botri in svatje, ta nevesta ni vaša, ampak naša.«

»Kako vaša?« so se zavzeli svatje.

»Naša je, ker je sojena mladeniču, ki hodi z menoj. Ako ne verjamete, da je nevesta naša, vtaknimo v zemljo dve trtni mladiki. Eno vtaknete vi, a drugo — jaz. Ako vaša mladika rodi grozdje, je pravica na vaši strani, ako bo moja dala plod — tedaj je pravica moja in boste dali dekle mojemu fantu. Ali soglašate?«

»Soglašamo,« so odgovorili botri in svatje.

Prinesli so dve trtni mladiki. Vtaknili so jih v zemljo sredi dvorišča in tedaj se je zgodilo čudo. Mladika, ki so jo vsadili svatje, je usahnila, a Starčeva je ozelenela, pognala grozdje in preden so se prav zavedeli, kaj se godi — je grozdje zazorelo. Nobene niso rekli — dekle so dali mladeniču. Starec se je poslovil od njega in izginil.

Preteklo je pet ali deset let. Gospod Bog je zopet stopil na zemljo in se namenil, da obiše štiri brate. Hotel je videti na lastne oči, ali štirje bratje res pomagajo siromakom, kakor je on ukazal. Najprej je šel h krčmarju. Potrkal je na vrata in stopil v krčmo.

»Sinko,« je rekel gost, »zelo sem truden. Pot me je užejala. Daj mi čašo vina!«

»Ali imaš denar?« ga vpraša krčmar.

»Kje boš dobil denar pri takem človeku kot sem jaz! Velik siromak sem.«

»Ne dam vina brez denarja!« je vzkliknil krčmar.

»Tedaj me vsaj pusti, da prenočujem pod tvojo streho, zakaj zunaj piha mrzel veter...«

»Moja krčma ni dom za berače,« mu je krčmar segel v besedo in ga pahnil skozi vrata.

Tedaj se je Gospod Bog okrenil in rekel: »Kakor je bilo prej, naj bo zopet poslej!«

In tedaj je iz studenca namesto vina pritekla čista vodica. Krčmar se je ugriznil v ustnice.

Gospod Bog je odšel k drugemu bratu — poljedelcu! Naletel je nanj sredi skednja. A skedenj je bil okrog in okrog obdan od velikih kupov žita.

»Dajte ubogemu človeku kos kruha,« je Gospod Bog iztegnil roko. »Že dva dni nisem imel grizljaja v ustih.«

»Da mi greš svojo pot!« je srdito zakričal poljedelec. »Jaz tu ne mešam po denarju. Kdor koli se prikaže in od koder koli, vsak le pri meni išče kruha.«

Gospod Bog je napravil nekaj korakov, nato se je okrenil proti skednju poljedelca in spregovoril:

»Kakor je bilo prej, naj bo zopet poslej!«

In iznenada so se kupi žita spremenili v gomile in voli v — bele topole.

Potem se je gospod Bog ustavil pred ovčarno. Potrkal je. Psi so zalajali. Prikazal se je ovčar:

»Po kaj prihajaš, starec?«

»Prišel sem, da mi daš kos kruha in malo sira. Tujec sem, dolgo sem hodil in se zelo zlačnil.«

»Ali imaš denar?«

»Nimam.«

»Potem pa kar hodi dalje. Nič ne dam brez denarja,« je rekel ovčar in zaloputnil vrata.

»Kakor je bilo prej, naj bo zopet poslej!« je zašepetal Gospod Bog, spremenil čredo ovac v jato vran in se napotil k najmlajšemu bratu.

Ta je živel v slamnati kolibi zunaj vasi in je bil govedar. Gospod Bog je stopil v kolibo in opazil govedarjevo ženo s tremi nedoraslimi otroki, ki so stali kraj ognja. Govedar je bil pri živini. Ko je žena zagledala tujca, je skočila, mu dala stol, da je sedel in si grel roke ob ognju.

»Kaj si dela v peč?« je vprašal gost. »Kolač? Tedaj sem ravno prav prišel. Vzemi ga iz peči, da ga pokusimo!«

»Mama, vzemi ga!« so zaprosili otroci.

Tedaj se je žena nagnila na Starčevo uho in mu pošepnila:

»Ded, to ni kolač iz moke, ampak iz kravjeka. Mi smo veliki siromaki. Kadar nam poide moka, zamesim kolač iz kravjeka, ki se peče do večera, dokler otroci ne poležejo in zaspijo. Podnevi pa jim oče prinese iz gozda gob in drobnic.«

»Vzemi kolač iz peči!« je ukazal Starec.

Žena je ubogala.

»Razlomi ga!«

Razlomila ga je in kaj je videla — kolač ni bil več iz kravjeka, ampak iz najlepše bele moke. Prišel je tudi govedar. Ko je zagledal gosta, se je razveselil, da nikoli tega. Povečerjali so. Žena je tujcu postlala ob ognju in mu rekla:

»Ti si star človek. Spi tu ob ognju, da se ogreješ, a mi bomo spali pred kolibo.«

»Kako živita?« ju je vprašal Gospod.

»Prav dobro živiva. Niti ene zlé besede si nisva rekla, odkar sva se vzela. Boga hvaliva, da naju ni pozabil. Vsega imava.«

»Tako živita tudi naprej,« je rekel Gospod Bog. »V miru in soglasju vama vse pojde po sreči. Lahko noč!«

Pospali so. Ko se je žena zjutraj prebudila, je vstala in odšla v kolibo, da vidi, kako je z gostom. Vstal je že, ležišče je bilo prazno, a ni ga bilo nikjer. Bil je že odšel. Ko je dvignila blazino, da bi pometla, se je začudila — pod blazino je ležal cel kup zlatnikov.

K. Hafner

Sirota Jerica

Tisti dan pred Vsemi sveti so ljudje hiteli na pokopališče. S seboj so nosili rože, vence in sveče, da z njimi okrase grobove svojih rajnih.

Stara Meta pa ni mogla na pokopališče. Sedela je pred svojo pečico na cesti pred mostom in pekla in prodajala kostanj. Sredi popoldneva je postalo okoli nje vse prazno. Stara Meta se je zavila v toplo ruto in se zamislila: »Stara sem in

sama sem. Nikogar nimam, ki bi zanj skrbela in ki bi zame skrbel, ko ne bom mogla več kostanja peči. In nikogar ne bo, ki bi hodil na moj grob, ko bom umrla, in bi molil zame.« Žalostno je vzdihnila.

Tedaj se je usula okoli nje tropa otrok:

»Za dinar kostanja.«

»Meni tudi.«

»In meni tudi.«

Bili so šolarji, ki so prihajali iz šole. Stara Meta je merila kostanj in ga dajala otrokom. Dobro je merila, zakaj otroke je imela rada.

Potem je postalo okoli Mete zopet prazno. Le mala deklica je še ostala pred pečico in si mela rdeči ročici.

»Kaj bi pa ti rada?« je vprašala Meta.

»Zebe,« je plaho povedala deklica.

»Revše,« je rekla Meta. »Kar bliže stopi in pogrej se.«

Deklica se je približala, stegnila roki nad toplo pečico in se smehljala.

»Bi rada kostanj?«

»BI,« je pokimala deklica.

In stara Meta je vzela deklico na kolena in ji

olupila vroč kostanj. Hlastno ga je deklica pojedla.

»Bi še?« je vprašala Meta.

»ŠE,« je ponovila deklica.

Meta je lupila kostanj in ga tlačila deklici v usta. Vmes jo je spraševala:

»Kako ti je ime, mala?«

»JERICA.«

»Kje pa imaš mamo, da si tako sama?«

»NI MAME. MAMA JE V JAMI.«

»Sirota Jerica! Kje pa je oče?«

»NI OČETA. OČE JE PO SVETU ŠEL.«

»Sirota Jerica! Ali si čisto sama?«

»SAMA.«

»Sirota Jerica, kaj naj zdaj storiva? Po stražnika moram, da te kam spravi.«

»NE, NE,« zajoče Jerica in se oklene stare Mete.

Meti se milo stori. Poboža deklico po bledih licih in jo tolaži: »Nič ne jokaj, mala, saj bo vse dobro. Kar pri meni ostaneš. Zate bom skrbela in ko bom umrla, boš ti zame na grobu molila. Tako bo obema prav.«

In stara Meta zavije siroto Jerico v svojo veliko ruto, nato pa začne pospravljati pečico in stojnico. Potem vzame Jerico v naročje in jo odnese na svoj dom.

Doma ji skuha sladko mlečno kašo. Še preden je deklica zajela zadnjo žlico, ji že lezejo oči skupaj.

Stara Meta si jo posadi na kolena in jo poboža:

»Zdaj ne boš več sirota Jerica. Zdaj si Jerica moja.«

»MOJA,« ponovi Jerica in objame staro Meto z drobnimi ročicami.

»In jaz bom mamica tvoja.«

»TVOJA,« mrmra Jerica in oči ji lezejo skupaj.

»In ta mala sobica bo tvoj novi dom.«

»DOM, DOM,« brblja Jerica že na pol v sanjah in oči se ji zapro.

Stara Meta pa odnese Jerico v svojo posteljo, jo toplo odene, pokriža in moli:

»Sveti križ božji in angelček varuh, varujta mojo hčerko Jerico.«

Tako je sirota Jerica dobila novo mamo in nov dom.

M. Jezernik

Uganke

1.

Je del Ljubljane bele,
pod hribom je doma.
Na listu zrela žoga,
se deca z njo igra.

3.

Svetel brat in temna sestra
roke si podajata.
Od vzhoda dan za dnevom
drug za drugim rajata.

2.

Z veliko me pišeš,
v oblake kipim.
Če z malo zarišeš,
pa v sobi čepim.

4.

Dva šopka na uhljih,
mi rep je košat.
Sem bela pod brado,
podplat je kosmat.

Leop. Paljk

Dragi sadjarčki!

Mrzla sapa brije zdaj okrog vaših ušes. Ker ste pa »fantje od fare«, vem, da se za to dosti ne zmenite. Kučmo porinite preko ušes, pa brž na delo v sadovnjak!

V zadnji številki »Vrtca« sem vas poučil, kako je treba drevesca saditi. Upam, da ste si vse dobro zapomnili. Ako zemlja ne zmrzuje, lahko presajate sadno drevje še tudi v novembru. Ne pozabite pokriti kolobarja s preperelim gnojem!

Večkrat tudi preglejte lepilne pasove, ki ste jih pritrdili na debla zoper zimskega pedica, in se prepričajte, če je lepivo še lepljivo. Ako je potrebno, namažite znova pasove z lepivom. Ako je jablane v vašem sadovnjaku poleti napadla krvava ušica, odgrebite zdaj zemljo okrog debla. Tam boste našli ogromne množine teh zajedalk, ki so zlezle v zemljo, da bi tam prezimile. Zdaj jih najlaže uničite. Deblo namažite z apnenim beležem, zemljo pa potresite z apnom.

Ali ste pobrali »mumije«, t. j. plesnive plodove, ki so jeseni obviseli na sadnem drevju? Če tega še niste storili, poberte jih čimprej in sežgite!

Ali ste zavarovali mlada drevesca, da jih pozimi ne bo oglodal zajec dolgoušec?

Poznate jagodičje? Ribez, kosmulje, maline, robidnice? Na nobenem vrtu bi ga ne smelo manjkati. Zdaj ga še lahko sadimo.

Ribez in kosmuljo pomnožujemo s potaknjenci. To so 20 cm dolgi odrezki enoletnih poganjkov, ki jih narežemo jeseni, ko odpade listje. Vsak potaknjeneč odrežemo z ostrim nožem tik pod očesom. Potaknemo jih nato v dobro pripravljeno vrtno zemljo 10—20 cm narazen tako globoko, da štrli iz zemlje le zgornje oko. Lahko jih pa posadimo šele spomladi. Do tedaj prisujemo potaknjence, povezane v šopke, v zemljo na vrtu ali jih pa spravimo čez zimo v kleti v mivko.

Na enak način pomnožujemo tudi trte, le da narežemo trsne potaknjence, tako imenovane »ključce«, nekoliko daljše, t. j. 25—30 cm dolge, in jih poševno potaknemo v zemljo.

Maline in robidnice pa pomnožujemo s koreninskimi odganjki, ki jih dobimo v veliki množini povsod tam, kjer gojé na vrtu plemenite vrste malinja in robidovja.

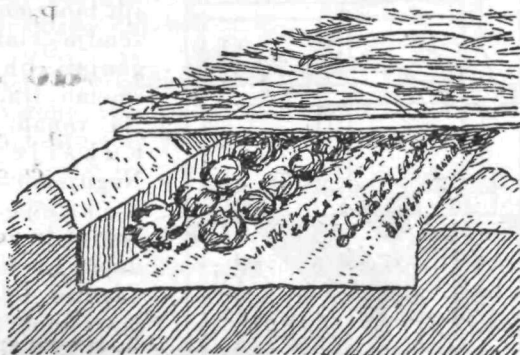
ZA NAŠE PRIDNE VRTNARIČICE

November je. V ozračju diši po slani. Treba je zato pravočasno spraviti z vrta vso občutljivejšo zelenjad, da je ne pokonča slana. Odpornjšo zelenjad, n. pr. motovilec, zimsko špinačo, ohrovť, rožnati kapus, črni koren, por itd., pustimo brez skrbi lahko zunaj na gredicah. Ostalo pa moramo spraviti na varno, da nam je slana in mraz ne uničita.

Kaj boste zdaj pripravile z vrta? Korenje, rdečo peso, zeleno in rumeno kolerabo. Korenju, rdeči pesi in zeléni potrgamo liste in pustimo le srce; rumeno kolerabo in repo pa obrežemo. Manjše množine zelenjadi spravimo v suhi, zračni in svetli kleti v vlažni mivki ali pa v rahli peščeni prsti. Ob suhem in toplem vremenu moramo klet pridno zračiti, zelenjad večkrat pregledati ter vse nagnite liste in plodove odstraniti. Kjer nimamo na razpolago dovolj velike kleti, si pomagamo na ta način, da spravimo zelenjad v zakop ali zasipnico, ki

jo napravimo na vrtu. Izkopljemo 25 cm globoko in 1.20 m široko ter po potrebi dolgo jamo. Vanjo zložimo v rahlo prst korenje, peso, kolerabo in posadimo zeléno in tudi zelnate glave, ki smo jih izpulili s koreninami vred. Ko pritisne hujši mraz, položimo čez zasipnico kole ali stare deske in pokrijemo s slamo, listjem ali fiziolovko ter povrhu še s smrečjem. Ako se nam obeta prav ostra zima, nasujemo povrhu še prsti. V takšnih zasipnicah ohranimo zelenjad dolgo časa svežo. Vanjo spravimo lahko tudi endivijo, ki jo prisujemo z mivko ali rahlo prstjo. Zelenjad spravljamo le ob suhem in vetrovnem vremenu. Ako bi jo vzimili mokro, bi nam kmalu segnila. Okrog jame izkopljemo nato še plitev jarek, da more deževnica odtekati.

Drage vrtničarice! Opozorite vašo mamico na to, kar sem vam danes priporočil, in prepričan sem, da vam bo pri spravljanju zelenjadi rada

Zasipnica za zelenjad.

Koreninice plevela skrbno poberimo.

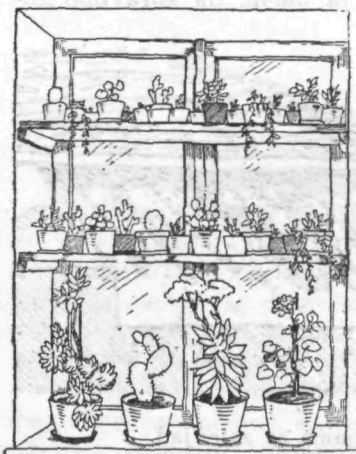
S smrečjem pokrita zelenjava.

pomagala; saj boste imeli potem vso dolgo zimo dovolj sveže zelenjave. Izpraznjene gredice pognojite in prekopljite, a zemljo pustite v grudah, da premrzne. Čim globlje zemlja pozimi premrzne, tem lepše uspevajo rastline v prihodnjem letu. Ko zemljo prekopavate, skrbno poberte in spravite z vrta ves plevel.

Petersilj, motovilec in zimska špinača ostanejo čez zimo zunaj na gredici. Da boste v hudi zimi laže prišli do zelenjave, pokrijte jo s smrečjem, kot vidite na sliki.

»KJE SO MOJE ROŽICE, PISANE IN BELE?«

Vzela jih je zima, mraz. Pa ne vseh. Cvetice lončnice, ki ste jih pravočasno spravile na varno, vas bodo razveseljevale tudi pozimi. Seveda boste morale svoje ljubljenske skrbno in pravilno negovati. Nekatere cvetice, kot n. pr. pelargonije ali gorečence, ki jih je več vrst: pasaste, angleške ali velikocvetne, bršljanke in rožnate pelargonije ali roženkravt, morajo sedaj počivati. Zato jih imejmo pozimi v hladnem prostoru (+ 5° C).

Cvetice med okni.

V topli sobi bi nam cvetice poganjale prebujno in zato spomladi prav malo cetele. Zalivati jih moramo z mlačno vodo samo toliko, da je zemlja vlažna. Šele ko začno spomladi odganjati, jih presadimo in obrežemo. Listov ne smemo trgati s silo, da ne ranimo stebel. Na ranah se namreč rada pojavi gniloba. Fuksi je lahko prezimimo v hladni kleti. Negujemo jih prav tako kot pelargonije. Kakte je postavimo na sončno okno. Pozimi jih zalivamo prav malo. Ako opazimo, da se je na njih pojavila gniloba, izrežemo nagnite dele z ostrim nožem do zdravega in potresemo rano z ogljenim prahom.

Cvetoče lončnice imejmo v nezakurjeni sobi na oknu ali pa med dvojnimi okni. V hladnih zimskih večerih jih vzemimo z oken v sobo, da nam ponoči ne zmrznejo. Splošno uspevajo cvetice lončnice v hladnem prostoru bolje kot pa v toplem. Tu najdalje cvetó.

V zakurjeni sobi pa cveti kmalu uvenejo in odpadejo.

Vodenke, znane sobne cvetice, so kaj pripravne za svetla okna. Celo na severni strani cvetó vso zimo. Tudi palme prezimijo na hladnem. Ker je zrak v topli in zakurjeni sobi suh, moramo sobne cvetice večkrat obrizgati z mlačno vodo. Tudi se priporoča postaviti na peč posodo z vodo, da tam izhlapeva, ker je potem zrak v sobi kolikor toliko vlažen. Ko sobo zračite, morate cvetice odstraniti z oken.

Telo h poznate vse. Zdaj ga lahko izkopljete z grudo vred in presadite v lončke ter postavite v toplo sobo na okno, kjer se kmalu razcvete.

Vem, da bi rade imele v vazi cvetje tudi pozimi. Nič lažjega kakor to. Na vrtu odrežite vejice forsiti je, t. j. grma, ki cvete rumeno zgodaj spomladi, in potaknite jih v vodo ter postavite na toplo. Vode ni treba menjavati vsak dan, marveč le od časa do časa. Da pa bo voda ostala čista, denite na dno posode nekoliko čistega (izpranega) peska in košček oglja. Vejice odrežite čim bolj poševno, da je rez večja. Odrežite pa le takšne vejice, ki imajo močno razvito cvetno brstje. Na ta način lahko silimo k razcvetu tudi snežne kepe, lipovko in mandljevec. Ko se

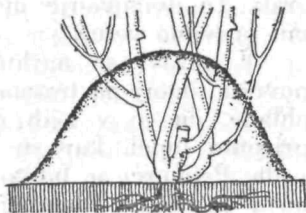
vejice v topli sobi razcvetó, postavite vazo na hladno, da se cvetje dalj časa ohrani. Pa tudi vejice belega trna, breze, macésna, divjega kostanja, vrbe in leske lahko potaknemo v vodo, kjer nam popki poženo in rastline ozelene.

Še eno skrivnost vam hočem odkriti.

V plitvo posodo, recimo na krožnik, položite plast vate ter jo namakajte z mlačno vodo. Nanjo potresite prav na gosto lečo. Da bo vata vedno vlažna, jo vsak dan orosite z mlačno vodo. Čez nekoliko dni bo leča skalila in pgnala zelene bilke z nežnimi listki. Kmalu bo ves krožnik poln dišечеega zelenja, ki se lepo poda na mizi ali pa pred božičnimi jaslicami. Poizkusite, ne bo vam žal!

Drage cvetličarice! Ako hočete, da vam bodo sobne cvetice srečno uspevale, upoštevajte moje nauke! Treba je razumeti jezik, ki ga govore cvetice. Poznati morate njih življenje in hotenje. Čim bolj se boste zanje zavzele, tem več sreče in zadovoljnosti boste imele pri svojih ljubljenukah. Cvetice naj bodo vaše dobre prijateljice, ki naj vas zmerom poživljajo in utrjujejo v vas vero v življenje, saj nam jih je Bogec dal za blagoslov.

Še nekaj! Na vrtu prisujte v lepem vremenu nizkim vrtnicam rahlo zemljo. Visoke vrtnice pa pripognite k tlam ter pokrijte s smrečjem. Obrezali jih boste šele spomladi.

Prisuta nizka vrtnica.

B. D.

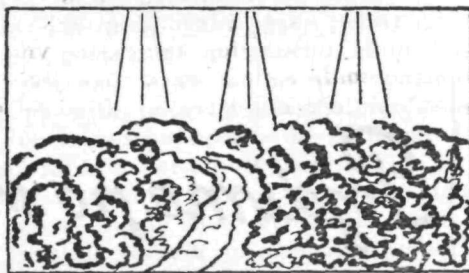
Običaji in navade naše zemlje

Danes je podnebje nekega kraja splošna označba za vse vremenske pojave, ki so ta kraj v raznih letnih časih obiskali. Včasih ga imenujemo s tujo besedo klima. V glavnem je podnebje odvisno od treh činiteljev: topline zemeljske površine, vladajočega vetra in množine vlage v zraku.

Najprej moramo opisati veter, ki je tudi v človeški zgodovini imel svoje važno mesto. Brez pasatnih vetrov, ki stalno vejejo v ravnikovem pasu, ne bi Kolumb odkril Amerike. Bilo bi treba počakati iznajdbe parnika. Deželam Sredozemskega morja prineso dobrotni vetrovi poleti ono množino vlage, ki daje tisto rodovitnost, ki je napravila iz teh dežel cvetoč vrt. Večkrat ste že čuli tudi o strašnih peščenih viharjih, ki zasipajo ljudi in njihova bivališča. Takrat je veter uničujoča pošast v človeški zgodovini. Bele kosti ljudi in živali po puščavah, ostaline dreves in hiš ter zapuščenih vasi pričajo o sovražnem peščenem viharju. Vse to je delo vetrov, toda kako ti nastanejo? Zrak, ki se segreje, je lažji, dvigne se v višave in pod njim nastane prazen prostor, kamor pritisne mrzli, težji zrak. To dvigovanje in menjavanje povzroči hitro premikanje zraka, ki mu pravimo veter.

V naravi se najhuje napijejo sončne toplote puščave in skalnata površja, manj pa travnate pokrajine. Zato se tudi puščave in skale hitreje ohladi, da je v njih ob sončnem zahodu neprijetno mrzlo, a gozd je prijetno topel, kar ste že sami skusili. Odlična shramba za toploto je voda. Primorci se lahko hvalijo z milejšim podnebjem, ker jim ga izravnavava morje, a planinci morajo skrbeti za dobre kožuhe, kajti njihovi domovi so sredi gora daleč stran od toplotne shrambe, morja.

Naša peč, preljubo sonce, nas poleti vsak dan greje močnejše in dalj časa kakor pozimi. Ni to edini vzrok, ki odločuje o meri toplote, tudi smer padca sončnih žarkov na zemljo je merodajna. Čim navpičneje

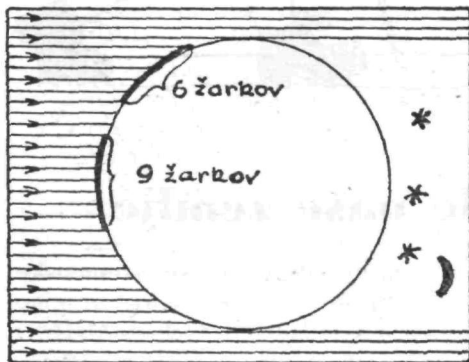

padajo žarki, tem močnejše grejejo, čim poševneje padajo, tem manj moči imajo. Opoldne nas sonce najbolj greje, saj je skoraj navpično nad nami, zjutraj in zvečer pa njegovi poševni žarki nimajo veliko moči.

Ker je naša zemlja okrogla, ne zadene isto število žarkov povsod enako velike ploskve. Na ravniku pade več žarkov na isto ploskev,

zato je tam vedna vročina, stalno poletje, na tečajih pa manjše število žarkov, ki poševno zadene površino. Tam je zato kraljestvo mraza in ledu.

Še bolj se vam bo zdelo zamotano, če pomislimo, da mora sonce ogreti tudi zemeljsko ozračje. Ko potujejo sončni žarki skozi ozračje do zemlje, so v takem diru in naglici, da ga ne morejo segreti. Zrak se segreje na ta način, da zemlja delček za delčkom toplote, ki se je

je napila od sonca, odda zraku, ki se tako segreva. Čim bolj se zemlja segreje, tem bolj se segreje tudi zrak.

Marsikdo izmed vas misli, da je zrak nič, pisan ništre. Le zamahni z roko hitro sem in tja, takoj ga čutiš med prsti. Ker je telo, saj ga čutimo, mora imeti tudi težo. Prej smo rekli, da je ozračje sestavljeno iz posameznih plasti, ki leže druga vrh druge. Tu si mislimo tole: cvetice ste že pripravili za herbarij. Vzeli ste knjigo, med dva lista vtaknili cvetico, knjigo zaprli in sedaj na to knjigo naložili druge knjige, čim več, tem boljše. Kje je bila največja teža, oziroma največji pritisk? Spodaj, kaj ne. Tudi na zemlji je tako, čim nižje smo, večja je teža zraka, večji je njegov pritisk ali tlak.

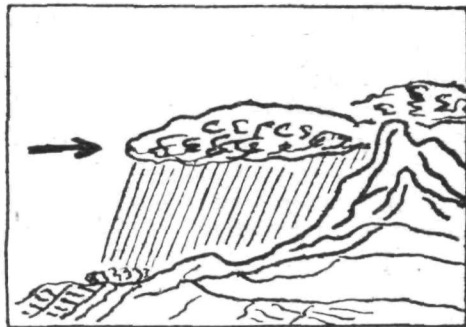
Prav za prav je človek velik revež in velik junak, vse obenem. Poleg tega, da prenaša svojo težo po svetu, mora istočasno pestovati še zrak, ki leži na njem. Da to ni malenkost, takoj razložim. Na 1 cm² je teža zraka nekaj več kot 1 kg (točno 1033 g), človeško telo mora prenašati težo 15.000 kg nad seboj. Če ne bi v človeški notranjosti obstajal nasprotni pritisk, bi človeka stisnilo kot jabolko v stiskalnici; 15.000 kg je toliko kot pravi tovorni železniški voz in kdo si ga upa dvigniti?

V ozračju se ta pritisk menjava. Včasih je malo višji, včasih nižji in do 17. stoletja ga niso znali izmeriti. Takrat je človeštvu podaril Evangelista Torricelli barometer ali tlakomer, danes vsakomur poznano pripravo, ki nam kaže zračni pritisk ali tlak.

Ko je bila tako poznana priprava za določanje tlaka, so z njo učenci poizkušali in preizkušali, računali in sklepali in danes so že toliko izvedeni, da na podlagi pritiska, vetra, vlage in še nekaterih drugih činiteljev napovedo vreme kar vnaprej. Kako so take napovedi koristne, ste spoznali sami, saj gotovo prebirate vremenska poročila v časopisih ali poslušate napovedi v radiu, če drugače ne, pa takrat, ko se pripravljate na izlet.

Veter vedno veje iz krajev visokega pritiska v kraje, ki so pod nizkim pritiskom. Čim večja je razlika, tem močnejši je veter; če je prav velika, takrat nastane orkan, tajfun, ki zlasti v Ameriki uničuje človeka in njegovo delo.

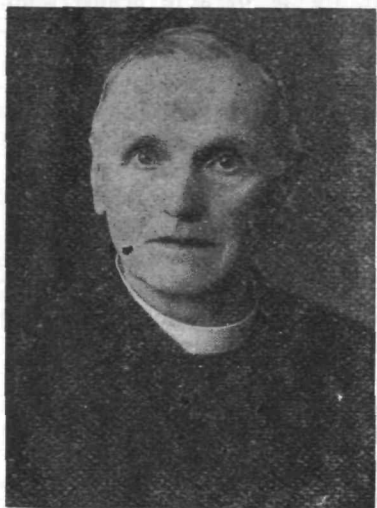
Vetrovi skrbijo tudi za padavine. Kaj so vodni hlapci, kako nastanejo in drugo, to že gotovo veste. Padavine so vedno odvisne od vetra in površine zemlje. Morske obale, ki jih obkrožajo visoke gore, imajo vedno veliko padavin, kajti veter z morja prinaša težke, z vlago nasičene oblake, ki morajo del te oddati, da se lahko dvignejo čez gore. Čim bolj plavajo oblaki v notranjost, tem bolj izgubljajo vlago. Najteže je onim krajem, kjer stalno vejejo vetrovi iz mrzlih v gorkejša kraja. Taki vetrovi prinašajo oblake, ki ne oddajajo svojega tovora vlage, ker toplejši vetrovi lahko nosijo več vodnih hlapov. Posledica tega je, da se taki predeli zemlje izpremene v puščave, kajti če dežuje samo po enkrat do dvakrat v 10 letih, ne more rasti niti trava, kaj šele kaj drugega.

(Dalje.)

Spominu naših mož

Monsignor dr. Jože Debevec.

Dne 5. oktobra je umrl v Ljubljani v 72. letu starosti odlični slovenski književnik in vzorni vzgojitelj mladine, monsignor dr. Jože Debevec. Rojen je bil dne 15. marca 1867 v Begunjah pri Cerknici ter postal duhovnik in srednješolski profesor. Poučeval je jezike. Vsi njegovi nekdanji učenci zatrjujejo, da je bil rajnik med najboljšimi učitelji, kar so jih imeli. Znal jim je s svojim zanimivim poučevanjem vzbuditi ljubezen do predmeta in je hkrati s svojo dobroto pridobil tudi njihova srca. Poleg klasičnih jezikov je poučeval tudi slovenščino. V našem razredu je nadomestoval nekoč bolnega profesorja. Ta ura mi je ostala po 40 letih v neizbrisnem spominu. Obravnavali smo Jurčičevo »Jesensko noč med slovenskimi polharji«. Profesor Debevec nas je opozarjal, kako dober sluh

je imel Jurčič za narodno govorico in kako bistro je opazoval navade ter značaj našega ljudstva. Priporočal nam je, naj v počitnicah dobro poslušamo, kako neprisiljeno se izraža naš narod in naj si tudi zapisujemo značilne izraze in rekla, pa skušamo tudi sami opisati kake nenavadne običaje. Vse to nam je bilo novo odkritje. Ta ura nam je minila kot bi mignil. Sicer smo prijaznega gospoda poznali že kot knjižničarja. S svojimi višješolci je nam nižjegimnazijcem razdeljeval knjige iz šolske knjižnice in se pri tem živo zanimal, kaj beremo, ter nam dajal navodila. Priporočal je zlasti Erjavca in nas prijazno izpraševal, kako nam je ugajalo to in ono.

Pokojnik je bil tudi odlični pisatelj. Njegova zanimiva povest iz dijaškega življenja »Vzori in boji« bo tudi zaradi vzgojne vrednosti ohranila še naprej svojo veljavo. Prav tako nadaljevanje te povesti »Do zmage«, ki slika življenje dijaka na dunajski visoki šoli. Napisal je tudi nekaj drugih povesti za odrasle in mladino ter več igrice za ljudske odre.

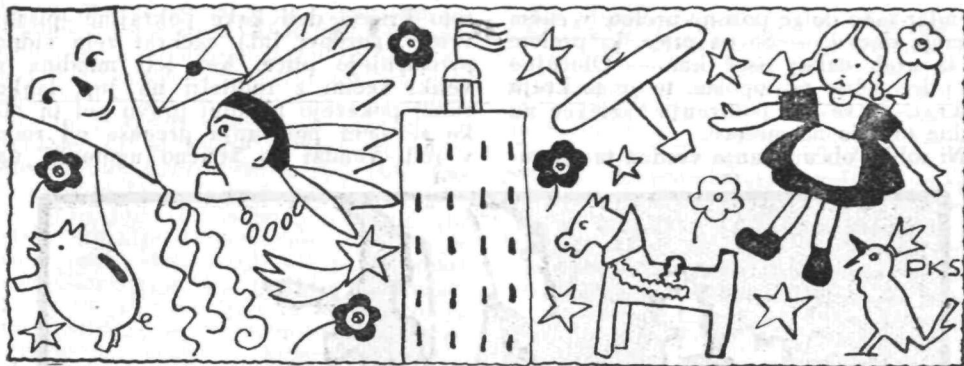
Največje njegovo delo pa je prevod »Božanske komedije«, obširne pesnitve najboljšega italijanskega pesnika Danteja.¹

Kljub visoki starosti je tudi kot upokojenec še nadalje delal s čebelično pridnostjo na šolskem in književnem polju ter v najrazličnejših društvih. S svojimi modrimi, očetovsko blagimi nasveti je rešil marsikatero težko zadevo.

Kakor vsi resnično veliki možje, se je tudi rajniki s posebno ljubeznijo spominjal svoje matere ter ji postavljaj v mnogih svojih pismih neminljive spomenike hyaležnosti.

Pokojni monsignor je vse svoje velike zmožnosti posvetil vzgoji mladine in napredku naroda. Z njim je leglo v grob plemenito srce, ki je samó delilo: zemeljske in nadzemeljske dobrine. Naj prejme bogato plačilo pri Njem, ki mu je posvečal vse svoje delo in življenje!

¹ Glej opombo spredaj, pri povesti »O bogatinu in popotniku«!

Pisan drobiz in vse navzkriž

PTICE SE SELIJO

Ko počrni na poljih ajda in zvrhani vozovi krompirja napolnijo kmečke dvore, se prične pri nas jesen. Težko jo pričakujemo, a še z večjo nestrpnostjo ugibamo o njenih darovih, kakšni bodo in koliko jih bo. Od nje je odvisno naše prežvljanje in skleda se polni po njeni volji.

Takrat se začno zbirati po strehah, zvonikih in žičnih napeljavah naše prijateljice lastovke, ki nas bodo zapustile. Že prej so odletele nekatere druge ptice. V mirnih nočeh ste gotovo že čuli njih skrivnostno vršanje v zraku, ali opazovali podnevi te zanimive popotnice. To čudovito potovanje, ki se vrši po zakonih narave že tisočletja, po Vseh svetih preneha.

Oglejmo si to zanimivost natančneje!

Že avgusta meseca, ko obračate ob žgočem soncu otavo, se poslavljajo od nas hudo občutljivi hudourniki in za njimi kukavica, zlatorumeni kolibar ter roparski rjavi srakoper. Te ptice so same žuzkojede, ki si morajo čimprej poiskati novih krajev, da dobe zopet dovolj hrane. Za njimi gre na pot močvirna ptica srebrna čaplja in v prvi polovici septembra nas zapusti ponižni, a čustveni pevec slavček, pogoreleček in nekaj vrst rac. Konec septembra se odločijo na pot lastovice, ko so se doobra zbrale in pogovorile. Za njimi gre kanja in postovka, nato prijazna pastirčka in črnoglavka, pa še nekaj vrst divjih rac.

Oktober meseca, ko trgajo grozdje, je veselo v vinogradih. Tudi ptice, ki potujejo takrat preko naših krajev in od nas, pomagajo vriskati. Cela vrsta jih je: taščica, poljski škrljanec, drozg, cikovt, golob grivar in duplar, kraljiček, pribe in

sloke. Vse te ptice veselo potujejo, da jim je krajši čas.

Okrog Vseh svetnikov se zvrste zadnje ptice na poti v južne kraje. Žerjavi, divje race in gosi iz severnih krajev lete v klinu podobnih vrstah. To so kot zadnja zaščitna straža milijonske ptičje vojske, ki je odletela pred njimi.

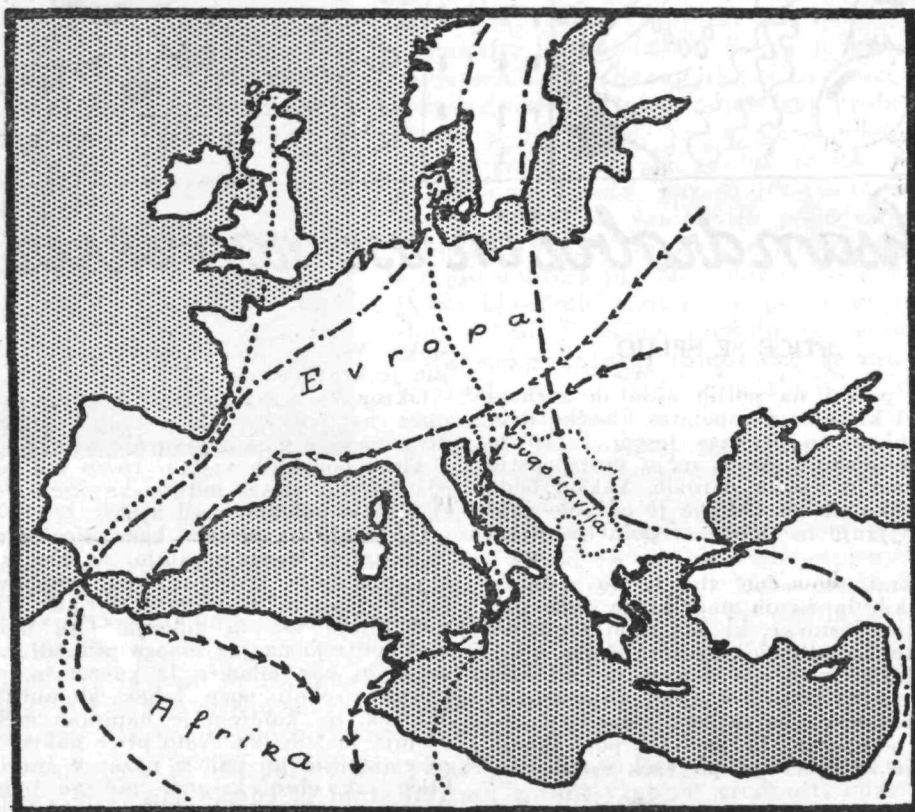
Da bi bili na jasnem, kam ptice odlete in v kateri smeri potujejo, so učenjaki, ki proučujejo življenje ptic, ustanovili posebne ptičje postaje in zavode, kjer zasledujejo vsa ta gibanja. Oni ulove med selitvijo na jug mnogo ptic, ali vzamejo že kar mladiče iz gnezd, in jim pritrldijo okoli noge lahek aluminijast obroček, na katerem je napisano mesto postaje in številka. Nato ptice nakrmišo, zopet izpuste ali položijo nazaj v gnezdo. Ptice tak obroček prav nič ne ovira. Pozneje se mogoče dogodi, da nekje med poletom na jug ulove ptico s takim obročkom. Lahko jo ustrelje v zimišču ali že med poletom. Italijanom so ptice posebna slaščica in jih mnogo polove. Obročki, ki jih dobe slučajno pri pticah, pa pridejo prej ali slej v roke učenjakom, ki na ta način izvedo, kje in kdaj so ptice ujeli. Tako so dognali, da naše lastovke prezimujejo v južni Afriki, štorcklje, ki so v juliju odletele iz vzhodne Nemčije, pa so decembra istega leta bile že v Kaplandiji. Prav na isti način so izsledili pota ptičjih selitev, ki jih lahko opazujete na narisanim zemljevidu ter ugotovite, preko katerih držav vodi njihova pot.

Na taki poti od kraja poletnega bivanja do prezimovališča prelete ptice ogromne razdalje. Tako se seli lastovica iz severne Evrope in Amerike do najjužnejših predelov Afrike in Amerike. Izračunali so, da na tak način dvakrat v letu premeri najmanj 1700 km poti.

Vendar tako dolge poti ne prelete v enem samem dnevu. — So pa ptice, ki prelete v 48 urah nekaj tisoč km. — Običajno se ptice selijo postopoma, to je iz kraja v kraj, da se čas potovanja raztegne na tedne in celo na mesece.

Ni toliko občudovanja vredna ta ogrom-

zelo kričeči deli kake pokrajine (pisani vrtovi, gozdovi itd.) večkrat zelo vidno privlačujejo ptice. Ker leti mladina v veliki večini z roditelji na jug, lahko starši pokažejo mladini pravo pot in tako se smer potovanja prenaša od roda v rod. Vendar so končno ugotovili, da

..... pota lastavic, -.-.- pota štokelj, ->-> pota pevk.

na razdalja, ki jo ptice prelete, kolikor nad vse občutljivi čut za smer, da na tej poti ne zgreše svojega novega bivališča, pa naj bo to samo majhen otok sredi morja ali pa obširna dežela. Res je, da se mnogo ptic med potjo pogubi. Viharji, onemoglost pri poletu čez morje, neusmiljeni ljudje, vse to je pticam pogubno. Velika večina pa najde končno le svoj pravi dom. Vprašanje je, kako je pticam to mogoče.

Ptice imajo dobre oči, mnogo boljše kot ljudje. Pri poletu pregledajo iz višine mnogo večje dele pokrajine, kot druga, na zemeljska tla navezana bitja. Tako so menili, da se da bistvo in smer ptičje selitve razložiti s pomočjo tega razgleda in dobrega ptičjega vida. To razlago je tudi potrjevalo tole opazovanje:

temu ni tako. Pri mnogih pticah, n. pr. pri škorcih, se poslovi mladina od nas pred starši, tako da ni vodnikov, ki bi kazali pot. Na podlagi teh ugotovitev mora biti tedaj prirojen ne samo selitveni nagon, ampak podedovana tudi selitvena smer. Četudi si še niso dokončno v vsem na jasnem, se nam zdi ta način potovanja preko morja dovolj razumljiv. Kajti zanašanje na vid bi jim pri poletu preko oceana, kjer ni nobene vidne točke, nič ne pomagalo.

Da bi to uganko rešili, so napravili pred nekaj leti v Nemčiji te-le zanimive poizkuse. V vzhodni Nemčiji so vzeli iz gnezda mlade štoklje in jih redili na ptičji postaji. Ko je prišla jesen in so se druge štoklje pripravljale na selitev, so te mlade ptice toliko časa zadrževali,

da so že vse štorcklje iz tistih krajev odletele na jug proti Afriki. Nato so tem štorckljam natakneli obročke in jih prepeljali v zahodno Nemčijo ter jih tam izpustili. Sedaj je bila velika uganka, kam in v kateri smeri bodo odletele te štorcklje, ki so ostale prepuščene same sebi in bile brez vodstva starejših. Radovedni so bili, ali bodo sploh nastopile pot proti jugu in če bodo odletele, kot ostale štorcklje iz vzhodne Nemčije, v smeri proti Mali Aziji, ali pa v smeri proti Gibraltarju, kot štorcklje iz krajev, kamor so jih prepeljali. A zgodilo se je tole: Odletele so v južnovzhodni smeri, torej v oni smeri, v kateri bi morale kreniti, da bi iz njihovih rojstnih krajev našle pot preko Male Azije v Afriko. Priletele so preko Alp in nazadnje so jih videli v Italiji.

Ta poizkus je nazorno pokazal, da je poznavanje smeri ptičem prirojeno. Na kakšen način to smer spoznajo, je še popolnoma neraziskano. Za enkrat si moramo razlagati tako, da imajo poseben nagon za smer in poseben čut za razvèd (orientacijo). To se ne kaže samo pri jesenski in spomladanski selitvi, ampak sploh pri poletih preko krajine. Napravili so tudi take poizkuse: Spomladi so lastovke, ki so se vrnile v vzhodno Nemčijo, prepeljali na Nizozemsko in čez štiri dni se je več kot polovica istih vrnila zopet v domači kraj. Prav presenetljive poizkuse so napravili tudi s škorci. Iz vseh teh poizkusov se je pokazalo, da imajo ptice nagon za smer prirojen. S tem je postala ptičja selitev razumljivejša, četudi so daljave tako ogromne in pot tvegana. B. Debevec

Iz »Vrtčeve skrinjice«

TABOR V KOČEVJU

Gotovo ste že kaj brali ali slišali o taboru v Kočevju, ki se je vršil dne 4. septembra t. l. pod naslovom »Slovenski dan v Kočevju«. Kaj takega v Kočevju še ni bilo. Zelo sem se veselil tega dne. Zgodaj sem vstal in bil prav dobre

volje. Oblekel sem narodno nošo. Okrog osme ure je prišel vlak s tujci. Ljudi še je kar trlo na kolodvoru. Tako dolg vlak

še nikoli ni privozil na postajo Kočevje. Sprevod se je pomikal na prostor pred ljudsko šolo. Tu je bila sv. maša, po službi božji pa so blagoslovili zastavo prosvetnega društva. Nato so nastopili razni govorniki. Obiskal nas je tudi gosp. minister dr. Korošec, ki so ga ljudje navdušeno pozdravljali. Doletela me je čast, da sem poklonil g. ministru šopek cvetja. Popoldne je bila telovadba. Izvajali so prav lepo proste vaje in vaje na orodju. Tudi jaz že telovadam in si tako krepim telo.

Za danes naj zadostuje. Bom pa drugič še kaj napisal o Slovencih v Kočevju, pa tudi o naših Kočevjarjih.

Pozdravljam vse bralce »Vrtca«!

Alojzij Blenkuš,

učenec III. razr. lj. šole v Kočevju.

TRI CVETKE

Tri cvetke vsadila
bom v svoje srce,
jih skrbno gojila
do zadnjega dne.

Poštenje, ponižnost,
to cvetki sta dve,
usmiljenje tretja
je dika nad vse.

To cvetke najlepše
za vsakega so,
kdor skrbno goji jih,
to žal mu ne bo...

Jože Mihelič,

Dobrava pri Kropi.

Uganke za listrejšje glave

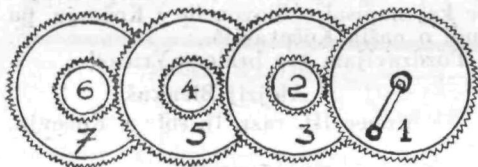
(Sestavila Mara.)

Prvo in največje geslo današnje mladine je »šport«. Čeprav je bil šport poznan in priljubljen že pri Grkih in Rimljanih, si je na svojem zmagoslavnem pohodu iz Anglije šele v novejšem času osvojil ves svet. Če šport pametno gojimo, nam krepi telo in deli neslutene spretnosti in moči. Prav tako kot telo, pa moramo uriti in vaditi naš um, t. j. naše misli. Mnogi tovarnarji pripravijo za svoje vajence in delavce posebne sprejemne preskušnje. Predložijo jim preproste načrte, v katerih so majhne napake, ki jih sicer lahko najdejo brez posebnega znanja, a vendarle z ostrim preudarkom. Za letalce, strojevodje in voznike cestnih železnic pa so zopet posebne preizkušnje. Tako n. pr. naenkrat pred vozom zanetijo ogenj, ugasnejo luči, ustrelje ali pa povzročje namišljeno »nesrečo«. Izprašanec mora pri tem dokazati prisotnost duha in opraviti svojo dolžnost. Ako ostane miren in si zna pomagati, je usposobljen in sprejet.

Čeprav vam še ni treba prestajati takih izkušenj, je vendar potrebno da urite svoje misli z reševanjem ugank in nalog, ki jih bo letos naš list pogosto objavljajal.

Danes vam zastavimo tri naloge.

S prvo nalogo hočemo preizkusiti vašo tehnično nadarjenost.

Kolo (št. 1) s 100 zobci zavrtimo z ročico. Zobci segajo — kot kaže slika — v manjše kolo (št. 2) z 20 zobci. To kolo je v zvezi s kolesom (št. 3), ki ima tudi 100 zobcev, ki segajo v četrto kolo z 20 zobci. To kolo je zopet v zvezi s petim kolesom s 100 zobci. Peto kolo sega v šesto z 20 zobci in to je zvezano s sedmim, ki ima tudi 100 zobcev.

Ako zavrtimo z ročico prvo kolo, kolikokrat se bo zavrtelo sedmo kolo? Na videz se vam zdi morda naloga težka, toda kmalu boste uvideli, da ni tako.

Druga naloga je geometrijska. Slika vam predstavlja podkvi podoben geometrijski list. Vaša naloga je, da razdelite ta lik z dvema ravnima črtama v pet trikotnikov. Kako morate črte potegniti? No, le nekoliko pomislite, pa pojde!

Mogoče porečete: »Oh, takšne prazne, brezkoristne čarovnije so le za dolgočasne zimske večere.« Pa ni tako. Kdor zna uriti svoje misli, si bo v vsakem položaju znal pomagati, kjer bi marsikdo drugi obupal.

Rešitev tretje naloge vam morda pride še kdaj prav, saj star pregovor pravi: »Čez sedem let vse prav pride.« Torej poslušajte!

Dva prijatelja, Janez in France, sta se odpeljala v soboto popoldne na izlet. Pozno zvečer sta dospela v mesto ter prosila v gostilni prenočišča. A vse sobe so bile oddane. Le slučajno sta bili v večji podstrešni sobi še dve postelji prazni. Ko sta se odpravljala spat, se nista malo ustrašila, zakaj v sobi so prenočevali kaj sumljivi ljudje. Da bi ju ponoči ne okradli, sta skrila denarnico, uro in druge malenkosti pod zglavje. Nista pa vedela, kam bi dala škornje. Če bi jih kar tako pustila, bi jima jih lahko kdo ponoči ukradel. Drugega jim tedaj ni preostajalo, kot da sta postavila škornje poleg postelje in upala, da jima jih vendar nihče ne bo odnesel. Legla sta počivat. Toda Janezu misel na škornje ni dala miru. Kako naj drugega dne nadaljujeta pot brez škornjev? Hitro vstane, pove tovarišu in oba naredita tako, da jima ni mogel nihče ukrasti škornjev.

Kaj se vam zdi, kaj sta naredila s škornji?

Zdaj pa le hitro na delo! Poizkusite pravilno rešiti vse tri uganke! Seveda ne smete prehitro obupati.

Kdor bo vse tri naloge pravilno rešil in bo izzreban, prejme v dar lepo knjigo, samo za dve nalogi pa pisalne potreščine.

Rešitev ugank iz 2. številke:

1. Petelin.
2. Brez potu ni medu.
3. Usta. Čevelj. Jezdec. Ker je belih več. (Pri prvi in drugi so mogoče tudi drugačne rešitve.)
4. Kdor molči desetim odgovori.

Vse uganke so pravilno rešili: Lenarčič Alenka, Kresnik Margi, Škufca Milena, Rešetič Boris, Kokol Meta, Zibelnik Mira, Čemažar Zvonko, Simončič Peter, vsi iz Ljubljane; Jež Maks, Mežica; Cuderman Cirila, Mirko in Slavko, Tupaliče-Preddvor; Škufca Joža in Cveta, Gaberje-Stična; Jerebič Stanko, Maribor; Mrak Pavla, Litija; Kovačič Marinka, šk. Loka; Zakotnik Anica, šk. Loka; Dobrovolje Janez, Hribovšek France, št. Vid nad Ljubljano; Škrlj Ana, Stara cerkev; Šeruga Mira, Litija; Svoljšak Terezija, Dob pri Domžalah; Komidar Terezija, Nadlesk; Martinšek Elizabeta, Kresnice; Fende Franc, Orehovlje-Predoslje; Vodopivec Terezika, Ljubljana; Juvan Jožek, Kresnice; Krštinc Rozalija, Marolt Mira, Meglič Ivanka, Rožni dol; Kokošar Ivica, Semič; Vranič Katica, Vransko; Bahor Bogdan, Vinica; Forte Milica, Zagorje ob Savi.

Nepopolnih rešitev je bilo 8.

Izžrebana je bila Svoljšak Terezija, učenka 3. razreda v Dobu pri Domžalah.

Listnica upravnništva: Denarne pošiljatve in naročila na list naj se pošiljajo vedno le upravnistvu in ne uredništvu, ki sprejema samo rokopise, uganke in slike.